

1981/82:24**Onsdagen den 11 november em.**

Kl. 19.30

Förhandlingarna leddes till en början av tredje vice talmannen.

11 § Vissa ekonomisk-politiska åtgärder (forts.)

Fortsattes överläggningen om finansutskottets betänkande 1981/82:1, skatteutskottets betänkande 1981/82:8, socialutskottets betänkande 1981/82:10 och arbetsmarknadsutskottets betänkande 1981/82:1.

Anf. 68 HANS PETERSSON i Hallstahammar (vpk):

Herr talman! Det var någon som tidigare i dag – jag tror det var Olof Palme – uttalade sitt tvivel i fråga om debattrundans uppläggning. När man ser den tomma kammaren får man väl lov att instämma.

Den sittande minoritetsregeringen trumpetade i september ut att den tänkte sig en momssänkning till 16 $\frac{2}{3}$ % som en av de viktigaste delarna i en rad "ekonomisk-politiska åtgärder". Det heter numera ekonomisk-politiska åtgärder när man skall klämma åt vanligt folk ytterligare en gång.

Bakgrunden till denna sänkning, mindre än ett år efter det att man inkallat en urtima riksdag för att få till stånd en höjning av momsen, måste vara den, att man efter en rad misslyckade grepp är tvungen att pröva något nytt. Gick det inte något vidare förra gången med höjningen så kanske det går med en sänkning den här gången. Man har under dagens debatt motiverat detta med att det är olikartade ekonomiska lägen som har föranlett de olika åtgärderna. Man har från regering och opposition beskyllt varandra för att ha växlat fot. Jag måste då konstatera att för vänsterpartiet kommunisternas del har den ekonomiska politiken i huvudsak legat fast. Vi var motståndare till momshöjningen förra gången, för vi ansåg att det inte fanns något överskott hos vanligt folk att dra in. Vi är motståndare till den generella sänkningen den här gången och vill i stället ha sänkningar av matmomsen och åtgärder för att underlätta för människorna att klara hyreskostnaderna. Skälet är detsamma. Den ekonomiska situationen för vanliga människor blir allt värre.

Regeringen tog fram brösttonerna. Fick man inte igenom hela paketet, inkl. besparingarna, så fick det vara: Ville moderaterna fälla regeringen så fick de väl göra det, var innebörden i den lilla regeringens förslag till storebror på den borgerliga kanten.

Moderaterna reagerade surt och påminde om att när den nuvarande regeringen kom till i våras så lovade den att fullfölja den gamla trepartiregeringens politik. Man lovade att bygga arbetet på s. k. breda lösningar, vilket i moderat översättning naturligtvis betyder att högerpolitiken skall fullföljas.

Moderaterna styr fortfarande, utifrån en mer fristående position, i allt väsentligt den ekonomiska politiken. I den mån man inte är direkt inblandad i regeringsförslagen, har man lyckats ympa in ett ekonomiskt tänkande i mittenpartierna, i delar av det socialdemokratiska partiet och i stora delar av det svenska folket – idéer som bara för några år sedan skulle ha väckt mycket stor uppståndelse om de förts fram.

Den proposition som är grunden till dagens betänkanden är en rik katalog över områden där man vill klämma åt. Riktigt så uppfinningsrika som moderaterna är i sin ekonomiska motion har man dock inte varit, men det är illa nog som det är. Moderaterna, som för en allt hätskare politik utifrån högerposition, har krävt bl. a.: slopande av regionala hemkonsulenter, sänkta tilläggsbidrag för kommunala beredskapsarbeten, minskad ambitionsnivå vad gäller yrkesinspektionens förelägganden, rationaliseringar inom samhällsföretag, förändringar av sjukförsäkringen vid yrkesskada till det sämre etc. Det är en rad förslag, av vilka huvudparten hamnar inom socialdepartementets kompetensområde.

Med en ambition som gränsar till ursinne slåss moderaterna för att redan nu till våren kunna sänka marginalskatterna. De tål inte att vänta.

Till moderaterna vill jag säga: Lugna ner er en smula! Det kommer. Mittpartierna och socialdemokraterna kommer att sänka marginalskatterna åt er. De ville bara inte ta det så häftigt. De ville skjuta fram introduktionen något. Ni kommer att få som ni vill, även om det inte blir med detsamma.

Vi från vårt parti kan inte förstå varför inte socialdemokraterna i stället för att nu gå med på marginalskattesänkningar inväntade en eventuell majoritet här i kammaren efter valet för att utifrån en starkare position ha kunnat lägga fram ett radikalare skatteförslag.

Nu är det emellertid så, att inget av de borgerliga partierna – oavsett om det befinner sig i regeringsställning eller i borgerlig opposition – kan presentera en politik som på något sett tar oss ur problemen.

Det har förekommit mycken diskussion om underlagen för olika beslut. För inte så länge sedan blev det stor uppståndelse, när Kjell-Olof Feldt lämnade finansutskottet i vredesmod. Det var någon mindre viktig räkneoperation som man var oense om. Det visade ändå att man i finansutskottet inte har kontroll över de grunder på vilka man fattar sina beslut.

I dagarna har vi fått besked om att man inte alls behöver låna så mycket i

utlandet som man planerat. Man har i panik tidigare jagat krediter, som man nu inte behöver utnyttja. Situationen kan ändras snabbt, säger man från riksgäldskontoret. Det kan kanske vara sant, men någon överensstämmelse mellan teori och verklighet så här långt in på budgetåret vore välgörande för förtroendet för den ekonomiska politiken, dvs. sett ur regeringens synvinkel.

Hur står det egentligen till? Har kritikerna av nationens räkenskaper haft rätt? Mycket talar för detta, vilket C.-H. Hermansson tidigare i dag visat. Han har visat att man på en rad punkter tvingats revidera de offentliga uppgifterna. Det gäller underskotten i bytesbalansen för åren 1971–1978, företagens driftsöverskott, svensk exports relativpriser, exportens marknadsandelsförluster osv. C.-H. Hermansson frågade på förmiddagen i dag Rolf Wirtén och Gösta Bohman hur de ställer sig till de här uppgifterna och ville ha ett svar på den frågan. Ingen, vare sig från regeringen eller från moderaterna, har med ett ord nämnt dessa kontroversiella uppgifter. Vi får väl uppfatta det som att man försöker dölja en mycket obehaglig sak genom tystnad.

Den faktiska situationen här och nu är den, att vi har att vänta en av de värsta arbetslöshetsvintrarna sedan andra världskriget. Många är de borgerliga politiker som under årens lopp ställt sitt hopp till en konjunkturuppgång, som skall komma som en förlösande hand och ta dem ur problem för vilka de inte har någon lösning. Ju längre och djupare konjunktursvackan är, desto mer förtvivlade och desperata blir ju de ekonomiska åtgärderna.

Det har under debatten tidigare här i dag talats mycket om en konjunkturuppgång, men att – som man gjort tidigare – ställa hoppet till USA och vänta sig att det stora kapitalistiska landet skall komma upp i fart och dra med sig världsekonomin går inte den här gången. Rapporterna därifrån talar ett annat språk. USA är nere i en djup vågdal.

Jag vet inte vilken politiker i ordningen president Reagan är som försökt sig på kraftiga nedskärningar av de offentliga utgifterna men som därmed skapat allt djupare problem.

Många med Sverige jämförbara länder för nu en politik i linje med den som vår regering för. Och resultaten ser hittills ut att bli desamma, dvs. man driver länderna allt djupare ner i arbetslöshet. Därefter kommer som ett brev på posten en minskad efterfrågan, som på sikt ytterligare förvärrar problemen och till sist också belastar den offentliga sektorn, som man ju har tänkt sig att minska.

Regeringens motiveringar för sin ekonomiska politik utgår från vad den kallar "balansproblemen" i den svenska ekonomin. Detta har viss verklighetsbakgrund. Svårigheterna i Sveriges ekonomiska läge kommer – som i de flesta andra utvecklade kapitalistiska länder – till uttryck i underskott i statens budget och i bytesbalansen med utlandet. De negativa verkningarna av detta läge för det svenska folkhushållet skall inte underskattas. En kraftig ökning av utlandsskulden leder till stora problem i form av räntor och

amorteringar, som lastas på nästa generation och måste betalas ur nationens arbete. Men regeringen för fram dessa balansbrister, vilka är uttryck för den ekonomiska krisen, ett resultat av den ekonomiska krisen, som om de vore krisens huvudorsaker. Dessutom svartmålar den läget. Underskotten är inte så stora som regeringen påstår.

Men oavsett frågan om underskottens verkliga storlek infinner sig en annan fråga: Är det troligt att den borgerliga politiken kan föra Sverige ut ur krisen och att den kan få bort underskotten i bytesbalans och statsbudget? Svaret måste bli nej. Nedskärningar av reallöner och minskning av den offentliga sektorn leder i själva verket till ökad arbetslöshet och till en skärpning av krisen. Den borgerliga strategin att Sverige skall klara sig genom "exportledd tillväxt" är inte Sverige ensamt om. Den här teorin, att man skulle kunna klara sig ur krisen genom exportledd tillväxt, försöker alla jämförbara länder att tillämpa, på varandras bekostnad. Vad är det som talar för att Sverige skulle vara särskilt lyckosamt i det hårda spelet?

Efter flera års försök med åtstramningspolitik står vi här med en ökande arbetslöshet, en hög inflation, försämrade reallöner och försämring av levnadsstandarden – inte bara för de lönearbetande utan också för pensionärer, studerande, sjuka och handikappade.

Dessutom tvingas vi bevittna hur landets basnäringar hotas. Hur produktionsanläggningar raseras i snabb takt utan att något nytt kommer i stället.

Den eventuella uppgång som det talas om i konjunkturrapporterna och som framhållits så mycket under dagens debatt blir mycket svag och är mycket osäker. Konjunkturinstitutets lägesrapport, som vi fick i går eftermiddag, ger inte anledning till någon överdriven optimism om någon mer markant konjunkturuppgång. Den räknar med en arbetslöshet på 2,75 % och en ökning av konsumentpriserna med 9,8 % under 1982. Den rapporten förutspår en fortsatt minskning av den privata konsumtionen med 1/2 %. Den förutspår ett fall i vad som brukar kallas reala disponibla inkomster med 1,8 %. Den förutspår en mycket svag ekonomisk tillväxt.

Konjunkturrapporten är på sitt sätt en dom över regeringens ekonomiska politik, den politik som bedrivs med hjälp av moderaterna. Förbättringarna i förhållande till det dåliga konjunkturläget nu är ytterst små. Regeringen sätter inte fart på ekonomin och bryter inte de konjunkturrella nedgångarna. Än mindre angriper regeringen de långsiktiga problem som konjunkturedgången bara är en tillfällig tillspetsning av. Regeringen för en politik för arbetslöshet och sänkt levnadsstandard för de breda folklagren. Vi kan se fram emot ett 1982 med fortsatt hög arbetslöshet, med fördjupad industriell kris, med fortsatt närmast katastrofalt lågt byggande och en fortsatt nedpressning av de arbetandes levnadsomständigheter och reallöner.

Redan nu, inför vintern, är över 130 000 öppet arbetslösa. 61 000 av dem är ungdomar. Därtill kommer de som hänvisas till olika arbetsmarknadspolitiska åtgärder. Därtill kommer de kvinnor som vill ut på arbetsmarknaden om det bara fanns jobb att få. Därtill kommer alla de som förtidspensioneras

av s. k. arbetsmarknadsskäl. Därutöver finns alla de handikappade som vill göra en insats i arbetslivet om de bara får tillfälle till det.

Särskilt svårt är det att se hur ungdomen, som vill komma in i arbetslivet, vägras detta. Många ungdomar kommer att få bestående problem genom att de inte får inleda sitt vuxna liv på ett riktigt sätt. Naturlig avgång brukar man prata om – men man nämner sällan att den s. k. naturliga avgången, som skall lösa sysselsättningsproblemen, betyder att det för hela generationer inte blir något naturligt tillträde till arbetsmarknaden. För resten är det särskilt rått att tala om naturlig avgång när man förtidspensionerar en människa som står på toppen vad gäller yrkeskunnande, erfarenhet och skicklighet även om de allra bästa fysiska krafterna har flytt.

Ett problem här är också att det inom många yrken inte kommer att bli någon överföring mellan äldre personer och deras yrkeskunnande och de unga, som ju skulle träda till, om de fick några jobb.

En nationell katastrof kan följa i spåren på ungdomsarbetslösheten. Många talar om att hela ungdomsproblematiken är en enda stor tidsinställd bomb, och jag skulle vilja instämma i den beskrivningen. Är det inte då dags att försöka desarmera den här bomben?

Regeringen tror sig ha lösningen – det har framgått av dagens debatt – och den diskuterar ungefär så här:

Marginalskatterna, säger man – dem sänker vi, så blir det ett arbetsvänligt klimat här i landet. Och vi skall ju arbeta oss ur krisen.

Jag ser att det inte finns någon regeringsföreträdare här, men jag ställer ändå frågorna, i förhoppning om att någon senare under kvällen kan besvara dem. Jag frågar främst ekonomi- och budgetministern Wirtén:

Hur många arbetslösa ungdomar, kvinnor och handikappade tror regeringen det är som avhåller sig från att arbeta därför att marginalskatterna är för höga? Det vore intressant att få ett svar på den frågan.

Inom regeringen fortsätter man att diskutera och säger: Nej, vänta – den offentliga sektorn har trängt ut industrisektorn. Vi stramar åt på den offentliga sidan.

Och jag fortsätter att fråga:

Hur många bruksarbetare i Bergslagen, hur många arbetare inom industrin tror regeringen har blivit arbetslösa därför att den offentliga sektorn har tagit resurserna och trängt undan industrin?

Det vore intressant att få de här begreppen litet närmare utredda – vad som ligger bakom den här slagordsmässiga politiken.

Ola Ullsten var inne på detta tidigare. Enbart nedskärningar, sade han – ungefär som om han skulle ha accepterat vårt resonemang om vad nedskärningar leder till – går inte, för det blir stagnation. Vi skall ha en offensiv politik också. Och det var det som var det fina med regeringens politik, att den var offensiv, samtidigt som man stramade åt på den offentliga sidan. Såvitt jag kan se är det enda offensiva som har presenterats denna fattiga momssänkning som blev kvar. Är detta det enda man har att föra fram när det gäller arbetsmarknadspolitik, sysselsättningspolitik, ekonomisk politik?

Det är faktiskt så att industrin har minskat sin sysselsättning sedan 1970-talets början. Den har som regel haft överkapacitet. Den har hög likviditet. Den offentliga sektorn har sålunda *inte* konkurrerat ut industrin vare sig det gäller arbetskraft eller kapital. Och utan att vara okritisk mot stora delar av den offentliga sektorn, som ju upprätthåller det borgerliga klassamhällets förhållanden och ibland återspeglar detta i förmynderi och byråkrati, måste man *mot* de borgerliga angreppen på främst de sociala delarna av den offentliga sektorns verksamhet fråga: Hur hade samhället sett ut med en väsentligt mindre offentlig sektor? Hade efterfrågan på industrins produktion ökat, om den offentliga sektorn hade varit mindre? Hade antalet arbetslösa varit mindre? Hade den sociala utslagningen varit mindre och dess följder mindre brutala? Hade de sjuka fått ett bättre hopp och en bättre vård? Hade det icke-kommersiella kulturutbudet fått större möjligheter att berika människors liv?

Jag ställer de här frågorna som exempel på några av de viktiga uppgifter som sköts genom den offentliga sektorn.

Det är endast tack vare den offentliga sektorns utveckling som arbetslösheten har kunnat hållas tillbaka något så när och att den inte är ännu värre än den är i dag.

Den offentliga sektorn har dessutom växt till stor del som en följd av utvecklingen inom den "privata" sektorn. Det har gällt ökade kostnader för att skapa en gynnsam samhällsmiljö för industrins utveckling – s. k. infrastruktur – och ökade insatser för att mildra verkningarna av den privatkapitalistiska sektorns kriser.

Den offentliga sektorn tillhandahåller väl utbildad personal, väl utbildad arbetskraft, och den tar hand om samma arbetskraft när denna av olika orsaker slås ut från produktionen.

Den offentliga sektorn behövs, och den kan utvecklas. Den offentliga sektorn är inte tärande, utan den är en nödvändighet. Den är också en del av motorn i det invecklade samhällsmaskineri som en modern industristat utgör.

En hårdhänt åtstramningspolitik för den offentliga sektorn kommer på sikt att ge mycket svåra följder och då inte bara för dem som drabbas genom arbetslöshet. En allmän kvalitetsförsämring blir till sist den direkta följden av en fortsatt åtstramningspolitik.

I förlängningen kommer det t. ex. beträffande vården att betyda ett ökat inslag av privat vård, varvid de kapitalstarka kan köpa sig plats i stället för att konkurrera i en offentlig sektor med åtstramningsproblem. Ett mycket hårt samhälle kommer att bli följden av en fortsatt politik i linje med den som nu förs. Den ekonomiska krisen orsakas av kapitalismen och inte speciellt av systemets offentliga sektor.

Arbetslösheten uppstår till följd av att näringslivet utvecklas planlöst och till följd av resultatet av de olika enskilda kapitalens jakt efter profiter. De enskilda företagen och koncernerna planerar säkert sin verksamhet noggrant, åtminstone ibland. Jag har också sett exempel på att man kör beroende

på hur det blåser. Men företagens olika planer hamnar ofta i motsättning till varandra. Vilka som kommer att kunna förverkligas, vilka som inte kommer att kunna förverkligas, vilka industrier som kommer att växa, vilka som tvingas krympa eller läggas ned, vilka orter som skall utvecklas och vilka som skall avfolkas – allt styrs av blint verkande marknadskrafter. Dessa kapitalismens blint verkande marknadskrafter ställer samhällsutvecklingen ovanför människornas kontroll och vilja. Det skapar anarki och ekonomiska kriser. Ola Ullsten gjorde sig i dag till talesman för en offensiv politik, men den politiken finns i vårt partis förslag, ingen annanstans.

En politik som verkligen vänder sig mot arbetslösheten måste utgå från insikten om att det är marknadskrafterna och anarkin inom ekonomin som ställer till med problemen. Storfinansens maktställning i ekonomin måste angripas och planmässigheten öka. Det är förutsättningarna för att en arbetsskapande politik som ger trygghet på arbetsmarknaden över huvud taget skall kunna genomföras. Har man ingen insikt om de här problemen, får man ekonomiska förslag som är i linje med dem som den borgerliga regeringen har presenterat i dag och som kommer att visa sig helt ineffektiva.

Det krävs med andra ord direkt arbetskapande samhällsinsatser för att man skall kunna motverka krisens verkningar. Vidare krävs det vidgade befogenheter för de fackliga organisationerna och ökad samhällelig kontroll över näringslivets utveckling. En sådan politik kan sammanfattas i följande åtta punkter:

1. Ett program för 100 000 nya samhällsnyttiga arbeten under en period av högst tre år, innefattande ökat bostadsbyggande och en planmässig utbyggnad av den offentliga sektorns samhällsservice samt satsningar på inhemska och förnybara energikällor. Inte minst den sista punkten är viktig. Den kommer också att få stora effekter på vår handelsbalans.

2. Ett statligt industriprogram av storleksordningen 100 000 nya industriarbetsplatser under 1980-talet.

3. Kreditväsendet under samhällelig ledning och kontroll. Nationalisering av de privata storbankerna och andra kreditinstitut.

4. Uppbyggnad av samhällsägda fonder under de arbetandes kontroll för att förverkliga det samhälleliga industriprogrammet.

5. Stopp för kapitalflykt och industriutflyttning. Skärpt valutakontroll.

6. Facklig vetorätt mot avskedanden och permitteringar. Full lön under hela permitteringstiden.

7. Ökning av AMS resurser enligt vad verket självt begärt för att mildra den mest akuta situationen redan nu i vinter.

8. Under 1980-talet påbörja en förkortning av arbetsdagen till sex timmar.

Denna vår politik står i skarp kontrast till regeringens politik och till de allmänna förhoppningarna om att åtstramningar, momssänkningar och andra generella åtgärder möjligen skall kunna ge något resultat.

Regeringen vill såvitt jag förstår hålla storfinansens exportindustri med en

Onsdagen den
11 november 1981

*Vissa ekonomisk-
politiska åtgärder*

reservarmé av arbetslösa. Den för medvetet och kallsinnigt en arbetslöshetsbevarande politik. I proposition nr 30, som ligger till grund för dagens betänkande, säger man rent ut:

”Nödvändigheten av att inte binda resurser i näringar som inte positivt bidrar till att förbättra utrikesbalansen sätter emellertid bestämda gränser för de arbetsmarknadspolitiska satsningar som kan göras. Också när det gäller industripolitiken måste största restriktivitet iakttagas.”

Kan det mer cyniskt och klart uttryckas att man för en politik för arbetslöshet?

Från vpk ställer vi krav på en rakt motsatt politik. Vi godtar inte försämringar för dem som redan har det knapert, och vi vill inte vara med om lättnader för aktieägare och höginkomsttagare. Den omfördelningspolitik som regeringen för är djupt orättfärdig, och den löser inga problem.

Vi vill ha en rättvis och arbetsskapande politik som kan föra landets ekonomi in i sundare banor, en politik i linje med vad jag nyss har nämnt. En sådan politik kräver att storfinansens makt och inflytande trängs tillbaka.

Det går inte att lösa kapitalismens problem med mera kapitalism, eftersom systemet är krisens grund.

Anf. 69 ANNA-GRETA LEIJON (s):

Herr talman! Låt mig börja med att redovisa de punkter där de borgerliga partierna, eller en del av dem, i arbetsmarknadsutskottet faktiskt lyssnat till oss socialdemokrater och där vi då helt eller delvis kunnat enas i utskottet.

Den första gäller utbildningen av permitteringshotad personal. I lågkonjunkturen i slutet av 1970-talet gjorde man gemensamma ansträngningar från de anställda, arbetsgivare och staten att hålla kvar de anställda i företagen genom utbildningsinsatser. Det gör man inte längre.

Arbetsmarknadsstyrelsen har föreslagit att bidraget för permitteringshotad personal skall höjas till 35 kr., för att göra företagen mer intresserade av att satsa på utbildning i stället för att permittera folk. Regeringen har sagt nej till det förslaget.

I utskottet har vi fått med oss borgarna på en skrivning där vi konstaterar att den nuvarande 20-kronan är för liten för att vara en ordentlig stimulans i detta sammanhang. Tyvärr, konstaterar vi, är de inte villiga att ta steget fullt ut och stödja vårt förslag, men vi är ändå glada över att vår reservation på den här punkten kunde bli mindre omfattande än vi från början befarade.

Den andra punkten gäller de handikappade. De tillhör dem som har det svårast på arbetsmarknaden. Det var därför som vi och andra med förvåning och vrede konstaterade att regeringen lät sin åtstramningspolitik gå ut även över dem och föreslog åtgärder som skulle göra det ännu svårare för de handikappade på arbetsmarknaden.

Nu kan vi faktiskt glädja oss åt att de borgerliga i utskottet i stort har stött vårt förslag när det gäller förlängning av det s. k. lönebidraget efter den 1 januari. Men litet av regeringens åtstramning ville man i alla fall ha med. Vi

förstår inte riktigt varför man inte vill att även de handikappade som har anställning med lönebidrag och som jobbar i kommuner och landsting skall kunna få känna sig trygga att också de får ha kvar sin anställning efter den 1 januari.

Ytterligare en punkt rör de handikappade, och det är stödet till Stiftelsen Samhällsföretag. Det är självfallet önskvärt att Samhällsföretag skall driva sin verksamhet ekonomiskt effektivare, så att det statliga bidraget kan bli mindre än nuvarande 135 % av lönekostnaderna. Men strävan efter att spara på det här området måste underordnas det som är Samhällsföretags syfte, nämligen att värna om de arbetshandikappades rätt till arbete. Och vi är glada över att vi i den bedömningen har fått stöd från representanterna för de två mittenpartierna i utskottet.

Den fjärde punkt som jag skulle vilja ta upp gäller lokaliseringspolitiken. Regeringens nedskärningar på det här området har skapat stor oro i centerleden. Och ett litet uns av kritik mot regeringen lyckades centerpartisterna också driva igenom i utskottets skrivning. Men egentligen är det märkligt att de alls finner sig i att man låter rödpennan gå fram över alla stödområden. Bernt Nilsson kommer senare i debatten att ytterligare beröra denna fråga.

Den femte punkten där utskottets borgerliga ledamöter faktiskt har rört sig något i riktning mot vad vi socialdemokrater har krävt gäller ungdomsarbetslösheten. De borgerliga ledamöterna i arbetsmarknadsutskottet är med rätta oroade över utvecklingen på arbetsmarknaden, och de tycks också vara oroade över regeringens kallsinnighet gentemot ungdomsarbetslösheten. De har vågat sig på att litet grand kritisera regeringen, även om de bara gör ett relativt försiktigt påpekande. Det skulle naturligtvis ha behövts betydligt mer kurage från utskottets borgerliga ledamöter på denna punkt. Det skulle framför allt ha behövts reda pengar, för det är det enda som i praktiken hjälper ungdomarna.

Men, herr talman, jag tycker ändå att det är bra att vi på några punkter har lyckats rubba den borgerliga inställningen. Huvudintrycket av den borgerliga politiken är dock – det tvingas jag med beklagande konstatera – att den innebär att man accepterar arbetslöshet hellre än satsar på beprövad svensk arbetsmarknadspolitik.

Sverige tar nu snabba steg på vägen upp i arbetslöshetsstatistiken – 133 000 arbetslösa i oktober månad. Men det är inte hela sanningen. Det finns en mycket stor grupp deltidsarbetande i Sverige. De flesta av dem är kvinnor, och huvuddelen av dessa arbetar nog deltid därför att de själva vill det. Men den grupp som tvingas till deltidsarbete eller till ett kortare deltidsarbete än de egentligen skulle vilja ha växer. 110 000 människor var ofrivilligt deltidsarbetande i den senaste räkningen.

Den dolda arbetslösheten växer också. Det är framför allt kvinnorna som inte anser det mödan värt att ens gå till arbetsförmedlingen eller att i statistiska undersökningar uppge att de egentligen vill ha ett förvärvsarbete. De vet att det är lönlöst. De offerar sin egen önskan att få ett arbete därför att

de tror att de då kan hjälpa några av de arbetslösa ungdomar som de ser ute i samhällena. De ser sina egna ungar och andras barn fara illa av arbetslösheten. Man kan säga att det i Sverige i dag finns en stor grupp kvinnor som känner sig tvingade att offra sina egna önskemål om ett förvärvsarbete därför att regeringen för en så dålig politik.

De lediga platserna blir allt färre. Nya varsel om uppsägningar och permitteringar läggs varje vecka. Och den här dystra utvecklingen kommer nog tyvärr att fortsätta. Och det är egentligen ingen överraskning. Det är inte bara vi socialdemokrater utan också många andra som under lång tid har kritiserat regeringen för att den med öppna ögon för en politik som inte kan leda till något annat än arbetslöshet. LO och TCO har sagt i sak detsamma. Arbetsmarknadsstyrelsen har gång på gång vädjat till regeringen om mera pengar så att den skulle kunna sätta in motåtgärder.

Regeringen borde ha lyssnat tidigare. Det kommer att bli en hård vinter, men det finns ändå möjligheter att något bromsa den negativa utvecklingen genom att satsa på arbetsmarknadspolitik fullt ut. AMS begär mer pengar till beredskapsarbeten som regeringen säger nej till.

Låt mig som en illustration till hur litet pengar man i dagsläget har ta Stockholms län och kulturarbetarna. Det finns en stor grupp kulturarbetare i Stockholm jämfört med landet i övrigt. Deras problem märks kanske inte så ofta i arbetslöshetsdebatten, men de drabbas naturligtvis också.

Det finns en planering för att sätta in beredskapsarbeten även för kulturarbetare. I Stockholms län finns det en reserv av sådana beredskapsarbeten planerade för 10 milj. kr., men inga av dessa beredskapsarbeten finns annat än på papperet. De skulle kunna sättas i gång med detsamma, men pengarna finns inte.

Den totala summa för beredskapsarbeten som man har fått sig tilldelad i Stockholms län är 12 milj. kr., och då blir det inget över till kulturarbetarna. Det blir noll kronor till dem, därför att de 12 miljonerna skall räcka till alla andra. De skall räcka till de nästan 500 arbetslösa byggnadsarbetarna, till de arbetslösa ungdomarna, till de allt fler arbetslösa inom den kommunala sektorn, till dem som får gå när handeln drar in och avskedar.

Ja, så står det till i Stockholms län, den bästa av arbetsmarknader som vi har i det här landet. I andra delar av landet är arbetslösheten större. Varslen är fler och de lediga platserna färre. Men också där säger man nej till pengar för beredskapsarbeten som skulle kunna göra att arbetslösheten minskade något.

Att säga nej till beredskapsarbeten innebär att man i stället säger ja till arbetslöshet. Man väljer arbetslösheten framför arbetsmarknadspolitik.

Så till ungdomarna. Hela 61 000 ungdomar var arbetslösa i oktober. Ola Ullsten var uppe i talarstolen tidigare i dag, och hans uppträdande här var en skrämmande uppvisning i oförståelse och i handlingsförlamning inför den värsta ungdomsarbetslöshet som vi har haft under hela efterkrigstiden.

Jag tror uppriktigt sagt att ganska många folkpartister och centerpartister i den här salen har varit rätt besvikna i dag. För nog har vi från

socialdemokratiskt håll ändå uppfattat det så att de centerpartister och folkpartister som vi har i arbetsmarknadsutskottet var helt övertygade om att regeringen till i dag skulle lägga fram nya förslag för att bekämpa ungdomsarbetslösheten. Klockan är inte mer än snart 10 minuter över 8, och arbetsmarknadsministern har nu visat sitt intresse genom att komma in i kammaren. Han har då chansen att ge sina partivänner nytt hopp, kanske även ungdomarna – de skulle behöva det.

I stället för att regeringen satsar försöker många kommuner ute i landet att lösa problemen med egna medel. Kommunalfolket har nära till människorna. De ser ungdomarna på sina gator och torg. De ser sysslöshetens vådor, och de försöker rätta till det som regeringen inte vill göra. De försöker plocka fram pengar.

På många ställen höjer man t. o. m. skatten för att kunna göra sådant som borde vara statens uppgifter. Det blir naturligtvis orättvist mellan olika kommuner, därför att somliga kommuner har sådana enorma problem att de bara inte kan lösas utan statlig hjälp.

Men där finns en vilja att ta sig an problemen, vilken borde finnas också i kanslihuset och vilken borde i högre grad finnas bland de borgerliga riksdagsledamöterna. Men i stället ägnar sig många av dem åt önsketänkande och drömmar. Somliga hänger sig åt illusionen att om bara arbetsgivarna får rätt att provanställa ungdom, så kommer problemen att lösas sig. Andra ger sig hän åt drömmar om att den s. k. 40-veckors yrkesintroduktionen för ungdomar egentligen är en framgångsrik verksamhet.

Frågan om provanställning kommer Lars Ulander att ta upp i ett senare inlägg i debatten. Jag vill bara säga några ord om yrkesintroduktionen. Vi har ju inte fått någon riktig utvärdering av den, och det är i och för sig märkligt. Men vi kan ändå från vårt håll – efter kontakter med fackliga företrädare, med arbetsförmedlare och med ungdom – göra en del konstateranden.

Det ser olika ut i olika kommuner. På somliga ställen har man klarat sig relativt bra, men det beror framför allt på att kommunen då gått in med egna medel, att kommunen för en politik som avviker från den som regeringen egentligen har beordrat. Det tycks också vara så, att den redan begränsade arbetsmarknaden för tonåringar blivit ännu mer begränsad när arbetsgivarna kan använda yrkesintroduktionen, som de ju inte behöver betala någon lön för. Och det tycks vara mycket få av ungdomarna som har fått en fast anställning efter genomgången introduktion. För dem har den inneburit att de efteråt står kvar i samma situation som förut, lika arbetslösa som förut och i de flesta fall inte med någon egentligen bättre utbildning.

61 000 ungdomar går arbetslösa. Då borde det vara slut på att politiker och andra ansvariga ägnar sig åt illusioner. Det borde vara tid att ta fram ett effektivt program. Arbetsmarknadsstyrelsen har gång på gång vädjat till regeringen att ge den pengar. Det löser inte alla problem. Många ungdomar kommer att bli arbetslösa därför att man inte har gripit in tidigare. Men det finns ändå en chans att bromsa en ytterligare förvärring.

Herr talman! Det har givits många löften av dem som nu har ledningen för

det här landet. 400 000 nya jobb var ett av löftena. Två tredjedelar av de jobben skulle finnas i industrin. Det löftet har man brutit. Det har givits ett löfte om att alla ungdomar skulle få antingen arbete, praktik eller utbildning. Det löftet har också brutits. Löftet om en allmän arbetsförsäkring är det väl knappast någon som ens kommer ihåg.

Herr talman! Jag skall inte ägna mig åt några drömmar eller illusioner om att det i den här salen skulle finnas någon borgare som skulle vilja reparera de här löftesbrotten genom att i dag rösta på socialdemokratiska reservationer, men jag vill yrka bifall till dem och i korthet säga att de innebär att vi socialdemokrater vill värna den svenska arbetsmarknadspolitiken. Enligt vår mening behövs den bättre nu än någonsin tidigare.

Anf. 70 ALF WENNERFORS (m):

Herr talman! Riksdagsdebatten om ekonomisk-politiska åtgärder skall också omfatta arbetsmarknadspolitiken. Tyvärr har det förekommit en del ting i de senaste debatterna på det området som gör att jag här i början måste uppehålla mig vid något som egentligen inte hör till arbetsmarknadspolitiken.

Det började i våras med den socialdemokratiska partimotionen 1980/81:2106 om arbetsmarknadspolitikens inriktning. På s. 6 i motionen deklarerade Olof Palme och hans medmotionärer: "För första gången sedan 1930-talet förde en svensk regering med öppna ögon en arbetslöshetsskapande politik."

Utskottets majoritet framhöll i betänkande 1980/81:21 att utskottet fann uttalandet anmärkningsvärt och utan stöd i det siffermaterial som utskottet redovisade om utvecklingen på arbetsmarknaden. Utskottet ansåg det t. o. m. nödvändigt att anföra följande: "Enligt utskottets uppfattning är det en fördel om den politiska debatten på ett konstruktivt och öppet sätt kan föras kring den viktiga frågan om hur vi skall nå det uppsatta målet om full sysselsättning. Att i det sammanhanget ifrågasätta de politiska motståndarnas goda vilja gagnar inte en seriös debatt."

Vi var faktiskt åskilliga, herr talman, som ville tro att det hade inträffat ett olycksfall i arbetet. Inte kunde väl erfarna och omdömesgilla socialdemokrater i ledande ställning komma med så plumpa och oförskämda påståenden. Tyvärr infriades inte förhoppningarna. I debatten om arbetsmarknadspolitiken den 4 juni i år sade den socialdemokratiska riksdagsgruppens talesman, till yttermera visso vice ordföranden i arbetsmarknadsutskottet, Anna-Greta Leijon: Jag tar inte tillbaka ett ord.

Jag skulle inte ha behövt inleda mitt inlägg med detta, om inte Anna-Greta Leijon även i dag hade fört denna sak på tal, om än i annan formulering. Men hennes formulering tyder ändå på att hon inte vill ta tillbaka ett enda ord. Hon sade att de – den borgerliga majoriteten, förstår jag att hon menade – för en politik som öppet leder till arbetslöshet.

I den allmänpolitiska debatten onsdagen den 14 oktober upprepade Anna-Greta Leijon vad riksdagsgruppen i våras ansåg vara anmärknings-

vårt. Hon sade: "Enligt vår mening har de borgerliga regeringarna med öppna ögon fört en arbetslöshetsskapande politik."

Jag skulle vilja vädja till Anna-Greta Leijon och andra företrädare för den socialdemokratiska riksdagsgruppen att, inte minst med tanke på diskussionerna om politikernas anscende, noga pröva vilka följder som debattmetoder av detta slag kan få. Ni skall självfallet kritisera oss och påpeka eventuella misstag samt sådant som kan tyda på inkompetens, men att ifrågasätta motståndares goda vilja eller avsikter gagnar faktiskt inte saken. Det skulle vara mig helt främmande att ifrågasätta Anna-Greta Leijons goda vilja. Jag har tvärtom stor respekt för hennes starka engagemang och politiska kunnsighet, och jag uppskattar henne mycket som politisk och ideologisk motståndare. Om hur arbetslösheten skall kunna minskas har vi emellertid delade meningar. Anna-Greta Leijon är alldeles för bra för att den här destruktiva debatten om den goda viljan skall fortsätta. Vad vi skall ägna oss åt är att diskutera hur vi skall ställa upp för 130 000 arbetslösa människor. Vad debatten också skall handla om är vad vi skall göra för tiotusentals arbetslösa ungdomar.

Herr talman! Arbetet har en enorm betydelse för hälsan. Trots alla till synes rationella förberedelser får förändringar i arbetssituationen drastiska medicinska konsekvenser. Så inleddes ett inlägg i ett seminarium för något år sedan. Det var företagsläkaren Sture Lind på Gränges som belyste hur arbete påverkar människan. Som exempel nämnde han experimentet på ett mycket stort utländskt företag att sammanföra ett trettiotal chefssekreterare till en s. k. skrivpool. Trots att förändringen noga förbereddes, förutsade han att sex sju sekreterare så småningom av hälsoskäl skulle uppsöka företagets läkare. Hur gick det? Jo, hela tio kom. Några försökte t. o. m. ta livet av sig. Förändringar i arbetssituationen påverkar hälsan, även om förhållandena i övrigt är gynnsamma, menade Sture Lind och fortsatte:

"I Västerlandet är det arbetet som ger oss vårt individuella värde. Detta har en enorm betydelse. Genom arbetet visar vi att vi behövs. Det är avgörande för självkänslan att behövas. Vi kan helt enkelt inte hålla oss friska om vi inte – oavsett de yttre förhållandena – har åtminstone lite självrespekt kvar."

Denne företagsläkares synpunkter är verkligen mycket intressanta. Många känner säkert igen sig.

Just nu är det drygt 130 000 människor som dagligen och stundligen, ja, timme för timme, upplever att de inte behövs. Ingen frågar efter dem. Skulle vi träffa en arbetslös som vi känner på gatan, så skulle vi naturligtvis hälsa vänligt på honom, kanske t. o. m. ta honom i hand och litet lagom hurtigt fråga: "Hur har du det?" utan att invänta svar. För vad skall en arbetslös, som inte behövs, svara? Och när vi pratat om vädret en stund avslutar vi kanske ännu hurtigare: "Det skall nog ordna sig med jobb, skall du se!" Efter ett sådant möte med en gammal vän och medmänniska känns det inte bra. Har vi andra, vi som har jobb och vi som tydligen behövs, gjort allt vad vi kan för den som vi enligt partiprogrammet skall ställa upp för? Detta borde vara

Onsdagen den
11 november 1981

*Vissa ekonomisk-
politiska åtgärder*

en av de mest påträngande frågorna för varje svensk i dag.

Betänk också att 61 000 av dessa 133 000 människor som inte behövs är ungdomar under 25 år. Tänk er in i deras situation. De har gått nio långa år i grundskolan. En del av dem har också skaffat sig gymnasie- eller yrkesutbildning. Hela vuxenlivet ligger framför dem, med förväntningar av olika slag: Tänk att få börja jobba, att få uträtta något, att skapa något, att varje dag bli välkomnad av arbetskamrater. Tänk att äntligen få tjäna egna pengar, att äntligen slippa vara beroende av föräldrars eller andra vuxnas generositet. Tänk att bli uppringd, om man någon dag skulle bli sjuk, tänk att höra den andre säga i telefonen: "Krya på dig! Hoppas du snart blir frisk igen. Du behövs här på jobbet, förstår du." Men hur många av våra tiotusentals arbetslösa ungdomar blir uppringda när de ligger och drar sig till långt fram på dagen? Hur många blir kontaktade av oss andra när de går och driver på stan? Klarar vi av ett samtal med ett tiotal arbetslösa ungdomar? Kan vi ge dem en trovärdig förklaring till att de inte behövs?

Herr talman! Jag upplever den ökande arbetslösheten med stor oro, och jag vet att varenda en av er som sitter här i kammaren gör detsamma. Utöver den tragedi som själva arbetslösheten innebär för den enskilda människan och hennes eller hans närmaste – som jag har belyst – har den också en mängd andra negativa verkningar. Att exempelvis en mängd människor i ett samhälle inte gör någonting meningsfullt – och här tänker jag inte bara på de 133 000 som är öppet arbetslösa – är ur samhällsekonomisk synpunkt ett enormt resursslöseri. Därtill kommer de hälso- och sjukvårdskostnader som direkt eller indirekt orsakas av de många arbetslösa som förr eller senare får problem med sjukdom eller missbruk av något slag.

Med andra ord måste vi före allt annat lösa arbetslöshetsproblemet. Och på lång sikt beror det på vilka ekonomisk-politiska åtgärder vi vidtar. Hur vi moderater vill forma ett sådant åtgärds paket känner de flesta till i dag. Under hela 1970-talet har vi konsekvent hävdats vad som måste göras, och vi har inte undvikit att säga sådant som för de enskilda människorna t. o. m. kan ha upplevts som impopulärt. Åtskilliga gånger har vi påpekat att man inte kan leva över tillgångarna, att man inte kan bygga ut den offentliga sektorn mer än vad exempelvis produktivitetsökningar och intäkter tillåter. Åtskilliga gånger har jag – och jag upprepar det nu – pekat på de förödande konsekvenser som de alltför stora lönehöjningarna under 1970-talet har fått och får.

Visst är sådant tal impopulärt. Visst ger det mina motståndare möjligheter att med debattekniska knep och illvilligheter mistänkliggöra mig för både det ena och det andra. Men jag vet att om man undantar den typen av debattmotståndare och därtill så gott som alla de toppfunktionärer som står i spetsen för det fackliga Sverige, så begriper allt fler människor och fackföreningsmedlemmar på golvet att man inte kan ta ut hur stora lönehöjningar som helst. Allt fler begriper att lönekostnaderna i ett företag måste motsvaras av rejäla intäkter, av att företaget kan producera varor eller tjänster med vinst. Allt fler begriper att man ibland måste välja mellan stora

lönehöjningar och försämrade anställningstrygghet. Allt fler väljer också ökad anställningstrygghet, även om det måste innebära några år av uteblivna lönehöjningar.

Jag skall emellertid nu begränsa mina synpunkter på den mer långsiktiga ekonomiska politiken med detta. Tidigare i dag har ju denna belysts mera utförligt.

Det jag hittills har talat om är vad vi måste göra på lång sikt. På kort sikt måste arbetsmarknadspolitiska åtgärder vidtas. Vad dessa innebär och hur vi moderater ser på dem skall Sten Svensson och Anders Högmärk beröra senare. Låt mig bara få understryka att vi stöder uttalandet i utskottsbetänkandet att vi förutsätter att det, utöver de åtgärder som vi i dag beslutar om, genom regeringens försorg finns högsta beredskap för ytterligare åtgärder.

Arbetslöshetsproblemen drabbar i dag inte bara de vanliga krisbranscherna. I detaljhandeln, där jag arbetar vid sidan av riksdagsarbetet, ökar antalet arbetslösa på ett oroande sätt. Många små företag har gått i konkurs, och många står inför hotet om konkurs. Varslen ökar. De stora företagen har allvarliga lönsamhetsproblem. Vi kan i dagens tidningar läsa om KF:s omfattande saneringsprogram. Hela 40 varuhus skall avvecklas eller omvandlas till mindre butiker. Många anställda kommer att drabbas av detta.

Marginalerna är ytterst små. När Handelsns forskningsinstitut konstaterar en volymnedgång med hela 2 % under tiden januari–augusti, måste drastiska åtgärder vidtas. När dessutom försäljningsutvecklingen under september–oktober pekar på ytterligare volymnedgång, måste varje kostnad, stor eller liten, omprövas. Därför är det med stor förvåning som vi anställda i detaljhandeln noterar den brist på intresse som våra synpunkter på prismärkningskostnader i samband med momsändringar bemöts med. Bara i det företag där jag arbetar uppgår dessa kostnader till ca 20 milj. kr. Låt mig som exempel nämna att det på vår presentavdelning finns totalt ca 6 miljoner artiklar. Varje prisommärkning kostar ca 15 öre. Om vi måste märka om priserna på bara detta sortiment, blir kostnaden 1 milj. kr. I hela detaljhandeln uppgår kostnaden till ca 200 milj. kr. Det skall inte ske någon prisommärkning före den 16 november, utan vi skall denna gång t. v. använda oss av tabeller. Men kostnaden skjuts bara upp. Efter jul måste prisändringarna ändå genomföras.

Jag har väckt en motion om detta, där jag begär att ersättningsfrågorna skall utredas. Motionskravet avstyrks med ett yttrande som tyder på att skatteutskottet, såvitt jag kan se, har räknat fel. Jag skall emellertid inte analysera det närmare nu, utan återkommer senare i denna fråga.

Men är då inte en momssänkning bra för detaljhandeln? Bedömare menar att den för 1981 bara betyder några få tiondels procent. För 1982 talar man om ett volymtillskott på 1 %. Det kanske ändå inte betyder så mycket, då det är kostnaderna som drabbar hårt när marginalerna är så små. Därför har jag aktualiserat kostnaden i detaljhandeln för prisommärkningar. Och ytterst är

Onsdagen den
11 november 1981

*Vissa ekonomisk-
politiska åtgärder*

detta en arbetsmarknadspolitisk fråga för de anställda i detaljhandeln.

I arbetsmarknadsutskottets betänkande behandlas också förslag till besparingar, bl. a. beträffande Stiftelsen Samhällsföretag. Jag skall avslutningsvis säga bara några ord om det. Detta företag har för innevarande budgetår tilldelats medel för att täcka underskottet i verksamheten motsvarande 135 % av lönesumman för arbetstagare i skyddat arbete. I en moderat motion föreslår vi att bidragsprocenten skall sättas till 127 %. Vi sparar därigenom 106 milj. kr. Regeringens förslag att bidragsprocenten skall minskas till 129 % ger en besparing på 80 milj. kr.

Här bör man ha klart för sig att detta företag har aviserat ett minskat behov av driftbidrag från staten. Man arbetar målmedvetet med olika åtgärder för att förbättra effektiviteten, vilket vi noterar med tillfredsställelse. Vi moderater har dessutom i vår reservation nr 5 understrukit att besparingsarbetet inom företaget bedrivs på ett sådant sätt att de i verklig mening arbetshandikappades möjligheter till avlönat arbete inte försämras. Möjligheterna till besparingar bör i första hand gälla administrationen centralt och regionalt. Vidare bör man utveckla nya former för verksamheter, bl. a. i samverkan med enskilda företag. Därmed skapas bättre förutsättningar för att integrera fler handikappade i den reguljära arbetsmarknaden.

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till de moderata reservationerna.

Anf. 71 ANNA-GRETA LEIJON (s) replik:

Herr talman! Alf Wennerfors var i början av sitt inlägg upprörd över att jag nu liksom tidigare säger att de borgerliga regeringarna med öppna ögon har fört och för en politik som leder till ökad arbetslöshet. Tyvärr är det den verklighet som vi har. Och siffrorna över arbetslösheten visar att den här domen är riktig.

Alf Wennerfors är bekymrad över politikernas anseende. Jag tror att vi skulle kunna reparera det anseendet väldigt väl, om det fördes en annan politik just när det gäller att motverka arbetslösheten.

Får jag sedan säga att jag inte heller riktigt förstår hur Alf Wennerfors anförande går ihop. Han visar en känsla för de arbetslösas problem. Han säger också att det är ett samhällsekonomiskt slöseri att låta människor gå utan arbete och att vi före allt annat måste bekämpa arbetslösheten. Men hur kan man säga detta, samtidigt som man är företrädare för ett parti som av statsfinansiella skäl säger nej till de arbetsmarknadspolitiska åtgärder som föreslås inte bara av oss utan också av LO, TCO och arbetsmarknadsstyrelsen? Det går bara inte ihop, Alf Wennerfors. Och med den känsla som Alf Wennerfors nu visar för de arbetslösa, så borde han också i praktiken driva en politik som gör det möjligt att ta fram pengar för att bekämpa den akuta arbetslöshet som vi har nu och som troligen, om inget görs snabbt, kommer att bli mycket värre till vintern.

Anf. 72 ALF WENNERFORS (m) replik:

Herr talman! Jag undrar hur Anna-Greta Leijon skulle ha besvarat frågan, om vi i början av 1970-talet, 1971 eller 1972, hade sagt att Anna-Greta Leijon och hennes kolleger med öppna ögon – och nu har ordet "avsiktligt" lagts till – för en politik som är arbetslöshetsskapande. I förlängningen innebär ju detta, att ju mer vi gör, desto fler arbetslösa får vi – och tänk så bra det är! Men det skulle ha varit oss mycket främmande att säga något sådant. Jag sade redan i mitt anförande att det är mig främmande att ifrågasätta Anna-Greta Leijons eller socialdemokraternas goda vilja. Jag tycker att det är ytterst beklagligt att Anna-Greta Leijon för in debatten på sådana här vägar. Vad skulle Anna-Greta Leijon säga, om jag påstod att när ni vill införa proms och arbetsgivaravgifter så är det att skapa arbetslöshet med öppna ögon? – Men det gör jag inte.

Det är samma teknik att föra debatten. Det är den typen av debatt som jag tycker att vi inte skall använda oss av i Sveriges riksdag. Det är därför jag tagit upp detta och påpekat det. Jag vädjar till alla att sluta upp med den typen av debatt.

När det sedan gäller den känsla jag har för de arbetslösa, är det alltså den som ger mig stöd att tala för den politik som moderata samlingspartiet står för. Den innebär åtgärder på lång sikt, och den innebär åtgärder på kort sikt. Den politiken har vi redovisat i våra motioner, och jag har redovisat den i mitt anförande. Mina partikolleger kommer fortsättningsvis också att redovisa vad den betyder.

Anf. 73 ANNA-GRETA LEIJON (s) replik:

Herr talman! Jag tror faktiskt inte att vare sig Alf Wennerfors eller andra företrädare för de borgerliga politiska partierna är omedvetna om effekterna av de ekonomisk-politiska åtgärder som man föreslår. Om det är så att man säger att vi av statsfinansiella skäl inte har råd att satsa fullt ut på arbetsmarknadspolitiken, blir det så att människor i stället för att vara sysselsatta i arbetsmarknadsutbildning eller beredskapsarbeten blir öppet arbetslösa. Det tror jag att alla både i och utanför den här salen också förstår.

Jag vädjar till Alf Wennerfors att, i stället för att diskutera den här frågan, inrikta sin energi på att få fram pengar till den svenska arbetsmarknadspolitiken och därigenom göra det möjligt att minska den arbetslöshet som han också, efter vad han sade i sitt inlägg, tycker är alldeles för stor i dag.

Anf. 74 ALF WENNERFORS (m) replik:

Herr talman! Vi har världens största offentliga sektor. I vår ekonomiska politik ingår som ett viktigt led att försöka bringa ned de offentliga utgifterna. Då måste vi se över hela fältet, även det arbetsmarknadspolitiska området. De förslag som vi framfört på det arbetsmarknadspolitiska området slår inte på det sätt som Anna-Greta Leijon vill låta påskina. Tvärtom får vi genom besparingar på detta och andra områden resurser att hjälpa dem som mest

behöver hjälp. Och det är just de arbetslösa människorna. Det har jag talat om redan i mitt första inlägg.

Anf. 75 SVEN HENRICSSON (vpk):

Herr talman! Vi behandlar nu flera betänkanden. Arbetsmarknadsutskottet tar i sitt betänkande nr 1 ställning till regeringens förslag om besparingar på arbetsmarknadspolitikens och regionalpolitikens område. Utskottet behandlar även ett antal motioner som gäller samma frågor.

Den debatt som vi nyss upplevde här var intressant så till vida att man lätt kunde få det intrycket att här stod emot varandra två olika uppfattningar om graden av insatser för att bekämpa arbetslösheten. Men det är ju inte det saken gäller. Här föreligger ett konkret förslag om att spara på arbetsmarknadspolitikens område. Gentemot detta har arbetarpartierna anmält en avvikande mening mot bakgrund av den arbetslöshetssituation som vi har i landet.

Men regeringen fullföljer sin svängrempolitik, och verkningarna av denna blir synnerligen skadliga då det gäller sysselsättningspolitiken. Arbetslösheten ökar kraftigt, och vi är nu uppe i över 130 000 öppet arbetslösa. Men till dessa öppet arbetslösa måste man ju lägga alla som nu är dolda bakom olika former av arbetsmarknadspolitiska åtgärder. Dit hör de omkring 300 000 kvinnor som vill komma ut i förvärsarbete men som inte får det. Dit hör också alla de som är förtidspensionerade av arbetsmarknadsskäl.

Jag har tittat på ökningen av folk i skyddad verksamhet och i arbete med lönebidrag och försökt bilda mig en uppfattning om tendensen. Följande är att berätta.

År 1960 sysselsattes ca 1 900 personer vid verkstäder för skyddat arbete och knappt 1 500 i s. k. arkivarbete, vilket motsvarar vad vi nu kallar arbete med särskilt bidrag. Tio år senare, 1970, berördes 10 700 resp. 8 300 personer. I den senare uppgiften inkluderas halvskyddat arbete. Ökningen fortsatte under 1970-talet, och i november 1980 sysselsattes 22 400 personer i skyddat arbete medan nästan 30 000 hade anställning med lönebidrag. Alltså: Utvecklingen har gått från totalt 3 400 personer åtgärdade 1960 till 52 400 personer 1980.

Det är viktigt att se den offentliga sektorns tillväxt till stor del som ett resultat av utvecklingen inom den privata sektorn. Industrins strukturomvandling, framdriven av kapitalets krav på maximal avkastning, har hela tiden krävt ökade samhällsinsatser – inte minst för att ta hand om många utslagna och mildra verkningarna av vinstjakten och kriserna. Betydande insatser har samhället som bekant fått lämna för att klara de omfattande folkomflyttningar som hängt samman med strukturomvandlingen i näringslivet.

Av betänkandet framgår att sysselsättningen i industrin fortsätter att minska – nu med ca 30 000 under ett år, från september 1980 till samma månad i år. Detta har pågått i många år och skapar nya arbetslösa – eller friställda, som det heter på finare språk.

I en skrift utgiften av Industriförbundet intervjuas en direktör, och han säger följande, som är illustrativt: Inom industrin jagar vi kostnader. Vi vill sänka utgifterna. Vi rationaliserar. Vi har mätinstrument för hur lönsamheten utvecklas. Hålls inte utvecklingen inom de nödvändiga ramarna vidtar vi åtgärder. Ofta måste människor "lämna skutan".

Det är högst troligt att det direktören här beskriver är ägnat att öka effektivitet och produktion i det enskilda företaget. Men samtidigt är det utan minsta tvivel så att denna rationalisering för ökad profit minskar antalet jobb. Och när massor av företag – det rör sig ju inte bara om ett – gör på samma sätt, säkert med övertygelsen att detta är rätt och riktigt ur det enskilda företagens synpunkt, då växer arbetslösheten till ett samhällsproblem av stora mått.

Ligger då felet i att man eftersträvar en rationalisering av produktionen? Nej, det ligger på ett annat plan – i bristen på samordning mellan olika delar av näringslivet och i bristen på planmässighet, samhällelig kontroll över kredit- och investeringsströmmarna och en ekonomi som sätter medborgarnas behov i centrum.

Antalet arbetslösa ungdomar i åldern 16–24 år uppgick i september i år till 61 000 mot 43 000 förra året. Bara på en månad har antalet ökat med 10 000 – från augusti till september. Nära 16 % av flickorna mellan 16 och 19 år är nu arbetslösa. Arbetslösheten förstör, bryter ned och passiviserar. I en ålder då arbetslivet just skall börja, i en ålder då människan kanske är som mest känslig, kan arbetslösheten bli till ett förkrossande slag. Har vi rätt att göra så mot vår ungdom? Nej, det måste vara verkligt angeläget att ta medel ur den gemensamma kassan, ur den offentliga sektorns kassa, och motarbeta den destruktiva arbetslöshetens gissel.

Nu ondgör sig Svenska arbetsgivareföreningen och de borgerliga partierna i stället ofta över den växande offentliga sektorn. Man gör kampanj för att banta denna sektor. Låt mig, herr talman, dröja ett litet ögonblick och ställa några frågor: Vem skulle ha mildrat brutaliteten i den sociala utslagningen, om vi inte hade haft en så pass utbyggd gemensam sektor som vi har? Hur skulle värden av barn och gamla ha sett ut? Och är det inte, förresten, ett faktum att den offentliga sektorn utgör en ansenlig marknad för den svenska industrin? Någon har sagt mig att det rör sig om beställningar på 70 miljarder varje år.

Dessutom är det här fråga om en framtidsmarknad. Just den offentliga sektorn, den gemensamma sektorn, är den sektor som innehåller krav på produkter som kan innebära förnyelse i produktionen. Det kan exempelvis gälla ny utrustning för medicin, för vård. Det kan vara ny utrustning för energiutvinning och ny utrustning för en modern transportapparat. Man kan påstå att den offentliga verksamheten numera är en grundförutsättning för näringslivet. Denna sektor är verkligen inte så mycket problemskapande som fastmer problemlösande för de privatkapitalistiska företagen. Även om man måste vara kritisk mot en viss byråkrati och bekämpa den, så kommer man inte ifrån att såväl nutiden som framtiden förutsätter en integration mellan

social sektor och producerande sektor i en planmässig hushållning, dvs. det vi kallar socialism.

Ser vi bakåt i historien är det ett faktum att mer och mer av miljöskapandet för företagsamhet och produktion har övertagits av den offentliga sektorn. Mer och mer av service, utbildning, arbetsmarknadspolitik osv. har omhändertagits av samhället – av den sociala sektorn, om jag så får uttrycka mig. Detta är en indikering på att det numera finns anledning att uppmärksamma en sorts sammansmältning mellan den rena produktionen och den offentliga sektorn. Det finns ett tydligt samband mellan den kraftigt ökande offentliga sektorn och den privata sektorns tilltagande problem. Det är inte min iakttagelse, utan det är iakttagelser som är gjorda och finns publicerade av Sveriges Industriförbund i en skrift som heter Fem slutsatser om den offentliga sektorn. Det är klart att den privata sektorns tilltagande problem, problem som började i mitten på 1960-talet, går parallellt med en ständigt växande insats från den offentliga sektorns sida. Den offentliga sektorn har expanderat framför allt såsom en följd av de problem som näringslivet brottats med.

Men regeringen går till angrepp mot de sociala delarna av den offentliga sektorn. Den dröjer med att exempelvis sätta in resoluta åtgärder mot den snabbt växande arbetslösheten. Man prutar kraftigt på AMS begäran om anslag, och man föreslår en rad s. k. besparingar som är ägnade att försämra sysselsättningen. Vad är det då som är vägledande? Jo, vägledande är den av Svenska arbetsgivareföreningen och moderaterna bedrivna kampanjen till förmån för de kapitalistiska marknadskrafternas blinda spel. Genom nedskärningar i privat och offentlig konsumtion skall kapital och arbetskraft friställas för exportindustrins behov. Arbetslösheten skall pressa ner lönerna, och den svenska industrins konkurrensförmåga skall därmed förbättras. Men i nuvarande ekonomiska konjunkturläge strävar ju alla kapitalistiska länder efter att öka *sin* export och stärka *sin* internationella konkurrensförmåga just genom samma metoder – genom arbetslöshet och reallönesänkningar. Om alla länder blir lika framgångsrika i denna strävan, så måste den inbördes konkurrensförmågan förbli oförändrad.

Vänsterpartiet kommunisterna hävdar att alla människor skall ha rätt till ett meningsfullt arbete, men i dag står mer än en halv miljon människor utanför den ordinarie arbetsmarknaden. Just därför måste samhället bedriva en aktiv sysselsättningspolitik och skapa nya jobb. Det är bl. a. fråga om ett långsiktigt program för hundratusentals nya jobb både inom industrin och inom det allmänna. Ungdomarna måste garanteras rätten till arbete, utbildning och praktik. Detta är nödvändigt också för en sund regional utveckling, för bostadsbyggande, för förnyelse av kollektivtrafiken och för en alternativ energiförsörjning med avvecklad kärnkraft.

På kort sikt måste AMS tillförsäkras begärda anslag för att söka klara de akuta svårigheterna i vinter genom olika former av beredskapsarbeten och utbildning. Det är nödvändigt, om man vill motverka den kommande vinterns svåra arbetslöshet. AMS måste få det begärda anslaget.

Utskottet biträder regeringens förslag om att slopa detaljplaneringsbidraget med hänvisning till dess obetydliga effekt. Enligt vår mening finns det anledning att satsa på en offensiv, mera långsiktig sysselsättningsplanering, t. ex. nya industriarbetsplatser. Vi gör därför gällande att detaljplaneringsbidraget skall finnas kvar och ges denna inriktning. Detsamma gäller lönebidraget. Utskottet vill att nu utgående lönebidrag skall försämrast. Enligt vår mening skapas härigenom oro och otrygghet bland berörda. Det är de handikappade det gäller, och därför yrkar vi avslag på regeringens förslag.

När det slutligen gäller det som Alf Wennerfors var inne på i slutet av sitt anförande, nämligen regeringens förslag om minskade anslag till Stiftelsen Samhällsföretag, anser vi att detta förslag allvarligt försvårar situationen för de handikappade i allmänhet och de gravt handikappade i synnerhet. Utskottet bifogar en sorts brasklapp, där man säger att "arbetet med att förbättra företagets resultat" – man menar Samhällsföretags resultat – "inte får bedrivas på ett sådant sätt att man gör avkall på målet för verksamheten att bereda de arbetshandikappade avlönat arbete". Men faktum kvarstår att utskottet nu biträder ett förslag om prutning på 80 milj. kr., varav 40 miljoner redan under innevarande budgetår, vilket enbart detta måste vara ägnat att försvåra Samhällsföretags arbete och bidra till en ryckig planering och besvärande revideringsarbete när det gäller budgeten. Då regeringen nu skärper de ekonomiska kraven på verksamheten samtidigt som de arbetsmarknadspolitiska kraven på denna typ av verksamhet också skärps, skapas svårigheter för Samhällsföretag att klara den sociala målsättningen. Vid en nyligen avhållen konferens med Samhällsföretag och landstingen omvittnades allmänt att det redan nu, innan denna reduktion av anslagen gjorts, finns svårigheter att kombinera lönsamhetskravet med de sociala målen. Bl. a. betonade en representant för stiftelsen i Örebro län att man inte kan ta emot så många psykiskt utvecklingsstörda som man borde och att personer med gravare handikapp av annat slag också har svårt att få sysselsättning i stiftelsens verksamhet.

De av regeringen föreslagna åtgärderna, som innefattar minskat driftsbidrag till Stiftelsen Samhällsföretag, är ägnade att ytterligare försvåra för de handikappade att få den möjlighet till hjälp som ett arbete i grunden innebär. Många har här talat varmt om betydelsen av att människor har ett arbete, vad det betyder i stimulans, för hälsan osv. Inte minst lyssnade jag med intresse till Alf Wennerfors. Men det förvånar mig att han i samma andetag förordar ett förslag som ytterligare skulle minska Stiftelsen Samhällsföretags möjligheter att ägna uppmärksamhet just åt de verkligt gravt handikappade utan att behöva stirra på anslagen. Enligt vår grundsyn är detta en nära nog cynisk linje, och vi motsätter oss bestämt densamma, genom att yrka avslag på regeringens och utskottets förslag.

Med hänvisning till vad jag anfört yrkar jag bifall till vpk-motionerna.

Onsdagen den
11 november 1981

*Vissa ekonomisk-
politiska åtgärder*

Anf. 76 ELVER JONSSON (fp):

Herr talman! Situationen på arbetsmarknaden inger oro. Antalet arbetslösa uppgick under oktober månad till 133 000. Så hög har inte arbetslösheten varit i vårt land någon månad sedan i januari 1972, alltså för nästan tio år sedan. Andelen arbetslösa av befolkningen i arbetsför ålder uppgick i oktober i år till 3,1 %, vilket ligger i nivå med vad vi upplevde vissa månader under åren 1971, 1972 och 1973. Det som bekymrar allra mest är att antalet arbetslösa ungdomar har ökat kraftigt. I oktober månad var över 60 000 ungdomar utan arbete, vilket är mer än 20 000 fler än samma månad förra året.

På varselsidan har situationen försämrats. Under den senaste tremånadersperioden har 15 700 personer varslats om uppsägning, 4 300 om permittering och 9 200 om förkortad arbetsvecka.

Antalet lediga platser har minskat betydligt. Knappt 17 000 lediga platser kvarstod vid månadskiftet oktober-november i år.

Det är alltså en mörk bild som vi måste teckna av situationen ute på arbetsmarknaden i dag. Vi får inte glömma att bakom alla siffror finns enskilda människor som förlorat eller riskerar att förlora sitt arbete med alla de konsekvenser det kan få.

Samtidigt som vi självfallet känner oss oroade över den internationella lågkonjunktorens konsekvenser på arbetsmarknaden i vårt land måste vi konstatera att vi i ett internationellt perspektiv har klarat oss förhållandevis väl. Låt mig erinra om att arbetslösheten i exempelvis USA och en del västeuropeiska industriländer som Västtyskland, Storbritannien och Frankrike, är väsentligt högre än i vårt land – två, tre och t. o. m. fyra gånger så hög.

Nu finns det emellertid hopp om att konjunkturen kommer att förbättras. Vi kan dock inte räkna med någon större effekt på arbetsmarknaden förrän ganska långt in på nästa år.

Som framgår av finansutskottets betänkande har vi problem med lågkonjunkturen och ett stort budgetunderskott. Problem finns också med obalans i handeln med utlandet – även om det skett en mycket god förbättring den senaste tiden.

Regeringen har mot den här bakgrunden sett det som den viktigaste uppgiften att vidta åtgärder som bidrar till att rätta till de långsiktiga balansproblemen i ekonomin. Som tidigare nämnts här i debatten lade regeringen i mitten av september fram ett ekonomiskt program för att stärka näringslivets konkurrenskraft och hålla sysselsättningen på en hög nivå. Programmet innebar bl. a. devalvering av den svenska kronan och förslag om sänkning av mervärdesskatten. På det arbetsmarknadspolitiska området anvisades med stöd av finansfullmakten 400 milj. kr. till beredskapsarbeten och 200 milj. kr. till vissa byggnadsinvesteringar. Dessutom öppnades möjlighet för industriföretag att få byggnadsinvesteringar utförda som beredskapsarbeten. På andra områden föreslogs stimulansåtgärder för att höja aktiviteten i ekonomin; extra avdrag för byggnads- och maskininveste-

ringar, åtgärder för att stimulera skogsavverkning, bidrag till ombyggnad av flerfamiljshus, ändrade regler för bostadsfinansieringen och kombination av u-hjälp med exportkreditfinansiering.

Sedan regeringen lade fram de redovisade förslagen har ytterligare en faktor tillkommit som påverkar bedömningen av sysselsättningen framöver, nämligen en diskontosänkning.

Låt mig i det här sammanhanget även peka på betydelsen av regeringens aviserade förslag om ändring i anställningsskyddslagen, som kommer att innebära att det blir möjligt med provanställning och anställning för arbetstoppar upp till sex månader. De föreslagna förändringarna räknar man med skall kunna träda i kraft den 1 april nästa år.

Jag är övertygad om att de grepp som regeringen tagit kommer att ge positiva effekter på arbetsmarknaden. Åtgärderna kommer emellertid troligtvis att ge full effekt först efter en tid. Som jag tidigare nämnt får vi räkna med att den väntade konjunkturuppgången inte i någon större utstäckning påverkar sysselsättningen förrän en bra bit in på 1982.

Arbetsmarknadsutskottet känner mot denna bakgrund oro när det gäller arbetslöshetens utveckling under den kommande vintern och våren.

När riksdagen i våras bedömde behovet av insatser för det närmaste året ansåg man sig kunna godta den nivå som regeringen då förordade i kompletteringspropositionen. Arbetsmarknadsutskottet förutsåg emellertid att det kunde bli aktuellt med ytterligare insatser sedan läget lättare kunde överblickas och hänvisade till att regeringen snabbt kunde föranstalta härom med stöd av sin finansfullmakt.

I det sammanhanget beslutades om ytterligare 1 500 milj. kr. för arbetsmarknadsutbildning, beredskapsarbeten och tidigareläggning av offentliga investeringar. Dessutom beslutade regeringen, som jag tidigare nämnt, för några veckor sedan om ytterligare 600 milj. kr. till arbetsmarknadspolitiska åtgärder, varav 200 milj. kr. till tidigarelagda statliga investeringar. Det innebär att regeringen trots det ytterst ansträngda budgetläget hittills i år har anvisat 6 600 milj. kr. för arbetsmarknadspolitiska åtgärder, varav 3 200 milj. kr. för beredskapsarbeten, 2 800 milj. kr. för arbetsmarknadsutbildning och 600 milj. kr. för tidigareläggning av byggen.

Arbetsmarknadsstyrelsen har därigenom fått medel för beredskapsarbeten, som bör räcka för att sysselsätta 30 000–40 000 personer i vinter, vilket är fler än under föregående vinter. Medlen för arbetsmarknadsutbildning beräknas av arbetsmarknadsdepartementet räcka för ca 50 000 elever i vinter, vilket är ca 10 000 fler än under förra vintern.

Mot denna bakgrund ekar det litet ihåligt när Anna-Greta Leijon säger att man väljer arbetslöshet före arbetsmarknadspolitiska insatser.

I övrigt berömde Anna-Greta Leijon regeringspartierna för att de hade lyssnat och för att de kunnat bli överens med socialdemokraterna på några punkter. Jag kan då turnera det och säga att ett motsvarande omdöme får gälla den socialdemokratiska oppositionen, med tillägget att det hade varit en fördel om man på socialdemokratiskt håll hade lyssnat mera på oss. Det kunde rent av ha blivit en bättre politik då.

Jag vill instämma i vad Anna-Greta Leijon sade i slutet av sitt första anförande. Hon sade ungefär så här: Vi värnar om den svenska arbetsmarknadspolitiken. Förmodligen var det ett ofrivilligt erkännande åt regeringen. Anna-Greta Leijon tänkte väl också på parterna på arbetsmarknaden och även på den socialdemokratiska oppositionen. Men jag tror att det hos de flesta i den här kammaren ändå finns en betydande värdegemenskap när det gäller just de arbetsmarknadspolitiska frågorna. Det har tidigare riksdagsbeslut gett mycket klara vittnesbörd om.

F. n. pågår överväganden inom regeringens kansli med anledning av bl. a. en skrivelse från arbetsmarknadsstyrelsen. Vi inom utskottsmajoriteten i arbetsmarknadsutskottet utgår från att dessa överväganden innefattar ytterligare insatser när det gäller sysselsättningskapande åtgärder för i första hand ungdomar. Även frågan om medel för omställningsbidraget bör enligt vår mening tas upp till prövning av regeringen. Vi pekar på att regeringen har möjlighet att anvisa medel med hjälp av sin finansfullmakt.

Utskottet föreslår också att regeringen får möjlighet att under resten av budgetåret tillämpa ett högre bidrag än 20 kr. i timmen till industriföretag som väljer att utbilda anställda i stället för att permittera. Denna möjlighet bör utnyttjas i branscher med omfattande sysselsättningsproblem som bedöms vara övergående. En förutsättning för ett högre stödbelopp är att utbildningen är yrkesinriktad. Utskottet framhåller att förslaget inte bör medföra några egentliga merkostnader, då alternativet till utbildningsstöd är arbetslöshetsersättning, som ofta torde ställa sig mer kostsam för samhället.

Skolan har sedan ett par år tillbaka ett ökat ansvar för främjandet av ungdomars utbildning i gymnasieskolan. Nya utbildningsformer har tillkommit i form av inbyggd utbildning, introduktionsprogram och yrkesintroduktion. Till detta kommer en ökad satsning på lärlingsutbildning. Som en följd av de nya utbildningsmöjligheterna har de arbetsmarknadspolitiska åtgärderna för 16-17-åringarna kunnat starkt begränsas. I allmänhet har 16-åringarna kunnat beredas utbildning eller yrkesintroduktion genom skolans eller arbetsförmedlingens försorg. Detta upplever jag som en stor framgång, särskilt stor därför att den så häftigt och energiskt fördömdes och motarbetades av socialdemokraterna när beslutet fattades här i riksdagen.

På det arbetsmarknadspolitiska området har på senare tid en rad åtgärder vidtagits eller planerats för att främja ungdomars möjligheter till utbildning eller arbete. Här kan nämnas att 18-19-åringar fr. o. m. den 1 juli i år kan ifrågakomma för arbetsmarknadsutbildning.

Möjligheten att ordna beredskapsarbeten för ungdomar i åldrarna 18-25 år hos stat och kommun har vidare utökats. Dessutom har möjligheten att ordna beredskapsarbeten i enskilda företag återinförts med 75 % statsbidrag. Slutligen kan nämnas att fr. o. m. den 1 juli 1981 får arbetsgivare inom industrin som anställer ungdomar i åldrarna 18-20 år, vilka varit arbetslösa mer än fem månader, ett särskilt rekryteringsbidrag om 40 % av lönekostnaden.

Som tidigare nämnts föreslås även förändringar i anställningsskyddslagen med syfte att underlätta för ungdomar att komma in på arbetsmarknaden.

Utskottsmajoriteten slår fast att ungdomarnas situation är en första rangens fråga vid regeringens pågående överväganden om ytterligare insatser på det arbetsmarknadspolitiska fältet. I sammanhanget betonar vi dessutom det ansvar för utvecklingen som arbetsmarknadens parter har.

Herr talman! Jag vill med dessa ord ha sagt att utskottsmajoriteten känner tillförsikt inför utvecklingen på arbetsmarknaden på längre sikt. På grund av regeringens kraftfulla agerande och en förbättring av den internationella konjunkturen kommer utvecklingen, det är i varje fall min övertygelse, att vända. För den kommande vintern och våren tror vi emellertid att förstärkta arbetsmarknadspolitiska åtgärder blir nödvändiga. Jag har förståelse för att man inom regeringens kansli behöver viss tid för överväganden när det gäller ytterligare insatser, och det är ganska rimligt med ett rådrum, någonting som begärdes inte minst under den socialdemokratiska regeringstiden. En så rutinerad och säker man som Gunnar Sträng återkom ofta till rådrumstanken i de arbetsmarknadspolitiska debatterna här i kammaren. Jag vill emellertid här passa på tillfället att säga till regeringen att det finns anledning att handla så snabbt som det över huvud taget är möjligt. Särskilt tänker jag på de arbetslösa ungdomarna, som inför vintern måste få chansen till antingen arbete eller någon form av utbildning.

I det åtgärds paket som regeringen lade fram i september ingick också förslag till besparingar inom den offentliga sektorn. I vårt betänkande behandlar vi förslag till besparingar inom arbetsmarknads- och regionalpolitiken.

Inom arbetsmarknadspolitiken godtar utskottet regeringens förslag när det gäller slopande av detaljplaneringsbidrag och minskat bidrag till Stiftelsen Samhällsföretag. Helårseffekten av dessa förslag har regeringen beräknat till 116 milj. kr.

Vi betonar dock att besparingen inom Samhällsföretag inte får göras på sådant sätt att den går ut över målet för företagets verksamhet, dvs. att bereda de handikappade avlönat arbete. Jag är glad för den stora enighet som finns om detta regeringens förslag och om detta utskottets särskilda yttrande.

När det gäller ett förslag om ändrade grunder för anställning med lönebidrag har utskottet inte velat gå så långt som regeringen. Vi förordar att den nuvarande möjligheten att bevilja lönebidrag för sådana personer som har varit anställda hos arbetsgivaren längre tid än fyra år bör bestå inom den enskilda sektorn. Frågan om en framtida avveckling av sådana förlängda bidrag bör övervägas ytterligare.

Utskottet ställer sig även bakom regeringens förslag om ändrade regler för avskrivningslån och lokaliseringslån, vilket uppges medföra en besparing på ca 300 milj. kr. per år vid fullt genomslag. På en punkt, stöd till marknadsföring och produktutveckling, föreslår utskottet att frågan inte

Onsdagen den
11 november 1981

*Vissa ekonomisk-
politiska åtgärder*

skall avgöras nu utan övervägas ytterligare i samband med beredningen av en till våren aviserad regionalpolitisk proposition.

Herr talman! Det är självfallet på det sättet att vi helst hade sett att några besparingar inte skulle behöva sättas in på de arbetsmarknadspolitiska och regionalpolitiska områdena, i synnerhet i rådande arbetsmarknadsläge. Vi anser emellertid att de föreslagna besparingarna är utformade på ett sådant sätt att de inte skall behöva få några negativa konsekvenser för sysselsättningen. Utskottet har, bl. a. genom sina ställningstaganden rörande Samhällsföretag och lönebidraget, velat markera att de handikappades möjligheter till arbete inte får försämrats. Inom regionalpolitiken har vi kunnat konstatera att de sämst ställda kommunerna inte skall behöva få försämrade möjligheter till regionalpolitiskt stöd.

Slutligen är det främsta syftet med de föreslagna besparingarna att få balans i samhällsekonomin, vilket på lång sikt bör öka möjligheterna för en positiv utveckling i bl. a. glesbygden. Vad som saknas i dag är inte medel för regionalpolitiska insatser utan ofta objekt att satsa medel i.

Mot bakgrund av den principiella inställning till besparingsåtgärder som jag här givit uttryck åt har vi avvisat de förslag till ytterligare besparingar inom arbetsmarknads- och regionalpolitiken som moderata samlingspartiet fört fram. De förslagen riktar sig nämligen i hög grad mot dem som har det svårast på arbetsmarknaden och de delar av landet som har det besvärligast.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till arbetsmarknadsutskottets hemställan på samtliga punkter.

Anf. 77 SVEN HENRICSSON (vpk) replik:

Herr talman! Jag noterar att arbetsmarknadsutskottets ordförande här bekräftar att det finns en oro för den växande ungdomsarbetslösheten. Jag vill emellertid påminna om att man inte får dröja med ekonomiska insatser – här finns det ett planeringsmoment som är nödvändigt. Elver Jonsson var själv inne på det. Han sade att det inte är pengar det hänger på utan planeringen av jobben.

Det 200 miljoner som i höstas anslogs för att bereda möjlighet att frisläppa statliga byggnadsarbeten har i stor utsträckning frusit inne på grund av bristande planering. Det bekräftas av länsarbetsnämnderna. Därför är det angeläget att de åtgärder som vidtas sätts in i god tid, så att de kan få effekt. Man kan inte bara ständigt och jämt skjuta på dem – då riskerar man att effekten av en eventuell framtida satsning uteblir.

Jag skulle därför i det här debattinlägget vilja understryka att det är angeläget med en påtryckning på regeringen att man snarast går i författning om att vidta åtgärder för att tillförsäkra länsarbetsnämnderna medel att snabbt bekämpa och nedkämpa ungdomsarbetslösheten.

Anf. 78 ANNA-GRETA LEIJON (s) replik:

Herr talman! Jag vet inte om arbetsmarknadsminister Eliasson förra fredagen förtog sig på att vara inne i kammaren. Det är beklagligt, tycker jag.

att han inte fanns här när hans partikamrat Elver Jonsson nu – lät vara att det skedde i hovsamma ordalag – gjorde klart att han delar uppfattningen att de nuvarande arbetsmarknadspolitiska insatserna är för små. Det hade varit bra om Ingemar Eliasson och andra företrädare för den borgerliga regeringen hade lyssnat till det anförandet.

Låt mig också säga att jag tycker att Elver Jonsson borde ha sagt det här redan i våras. Jag tycker också att Elver Jonsson i utskottet inte borde ha nöjt sig med en skrivning om att han förutsätter att regeringen senare kommer att vidta åtgärder utan även borde ha använt den makt att besluta som han ju faktiskt har till att ta fram pengarna.

Regeringen har redan haft tillräckligt med rådrum i den här frågan. Medan frågorna bereds i regeringens kansli ökar arbetslösheten. Den har inte tidigare varit så hög under hela efterkrigstiden. Problemen för ungdomarna är de riktigt stora, men arbetsmarknaden i övrigt håller också på att allvarligt försvagas.

Elver Jonsson och många andra borgerliga ledamöter talar om de positiva effekter som regeringens ekonomiska program kommer att få. I det pressmeddelande som regeringen utfärdade om devalveringen och de andra åtgärderna sade man att devalveringen skulle ge som effekt 40 000 nya jobb inom industrin. Vad som har hänt sedan i augusti, då devalveringen genomfördes, är att antalet jobb i industrin har minskat med 49 000. Det blir alltså ett väldigt arbete att ta sig upp till de + 40 000 som man tidigare talade om.

Det här är ett av många bevis på att det inte går att lita på att vi klarar en bra utveckling på den reguljära arbetsmarknaden. Tvärtom kommer problemen där att bli stora. För att hindra den öppna arbetslösheten att växa finns då inget annat att göra än att sätta in arbetsmarknadspolitiska åtgärder. Och det brådskar, Elver Jonsson! Vi behöver få pengarna snabbt.

Anf. 79 ELVER JONSSON (fp) replik:

Herr talman! Jag kan säga till både Sven Henricsson och Anna-Greta Leijon att när det gäller analysen av läget är samstämmigheten utomordentligt stor – det visar också de senaste inläggen i denna debatt. Detsamma gäller den oro som vi inom alla partier känner för de ungdomar som saknar arbete. Vi har heller aldrig varit beredda att acceptera arbetslösheten som ett medel i den ekonomiska politiken, men långsiktigt måste det till en balanserad ekonomi för att klara en hög sysselsättning.

När Anna-Greta Leijon påstår att regeringen har varit senfärdig med att vidta åtgärder och att det inte har gjorts någonting kan det ändå inte få stå oemotsagt. För visst har det hänt mycket. Om man jämför de arbetsmarknadspolitiska insatser som har gjorts under de år då folkpartiet har varit i regeringsställning med vad som hände under första delen av 1970-talet, då Anna-Greta Leijon och hennes partikamrater stod i ansvarsställning, finner man att det har satsats långt mer under de senare åren. Antalet människor i beredskapsarbete och arbetsmarknadsutbildning har ökat betydligt. Och

ännu har taket inte nåtts. Det finns fortfarande kapacitet att utnyttja både när det gäller beredskapsarbeten och arbetsmarknadsutbildning. Det är därför inte aktuellt för dagen med något medelstillskott, men det bör komma under det svåra kvartal som jag tror väntar oss efter nyår, dvs. i den svacka som man kan förutse uppstår fram till dess att regeringens ekonomisk-politiska insatser ger tillräckligt positiva utslag i en ökad sysselsättning.

Vi har också varit överens om i diskussionen inom utskottet och på annat håll att det kommer att dröja en tid innan den starkaste effekten visar sig. Därför behövs det insatser under en övergångstid, och vi har från utskottets sida inte tvekat att framföra det budskapet.

Det kan inte vara fel att regeringen får ett litet rådtrum. Det är inte bara arbetsmarknadsverkets skrivning som man har att bedöma utan man måste också beakta effekterna av de egna insatserna och av situationer som kan påverka läget. Tag lärdom av vad tidigare regeringar har sagt: Det behövs ett visst rådtrum.

Anf. 80 ANNA-GRETA LEIJON (s) replik:

Herr talman! Det är alldeles rätt som Elver Jonsson säger att tidigare borgerliga regeringar har satsat mycket pengar på arbetsmarknadspolitiken. Antalet människor i beredskapsarbete, arbetsmarknadsutbildning och annat var åren 1978–1979 mycket högt. Och jag förstår uppriktigt sagt inte varför man från borgerligt håll, nu när påfrestningen på arbetsmarknaden är så mycket större än då, inte för samma politik som man gjorde för ett par år sedan.

Skulle man när det gäller ungdomarna föra samma politik som på hösten 1978, skulle vi faktiskt ha 15 000 färre arbetslösa ungdomar i det här landet än vi har nu. Men regeringen och de borgerliga partierna i riksdagen är på väg att överge den svenska arbetsmarknadspolitiken. Den värdegemenskap som Elver Jonsson talade om förut håller man på att mäla sig ur.

Ingen regering har förut, på det sätt som man gör nu, vägrat att lyssna på upprepade framställningar från arbetsmarknadsstyrelsen med begäran om pengar. Vi hade den här diskussionen i våras, Elver Jonsson. Det skilde oss 1,5 miljarder kronor i satsningar på arbetsmarknadspolitiska åtgärder. Det är ett långt rådtrum regeringen haft på sig sedan vi diskuterade frågan i våras, och under den tiden har antalet arbetslösa fortsatt att öka.

Om man tar på sig ytterligare tid för rådtrum, kommer det att bli precis likadant, och det inser Elver Jonsson. Arbetslösheten fortsätter att öka.

Vi har inte råd med en förlorad ungdomsgeneration. Därför är det bråttom att regeringen tar fram de pengar som behövs. Det är redan så sent att många kommer att vara arbetslösa, men man kan bromsa utvecklingen. Man kan göra den mildare än den annars skulle bli. Men då får inte Elver Jonsson och hans kamrater ge regeringen ett långt rådtrum.

Elver Jonsson sade att vi var eniga i mycket, att vi var eniga i analys och bedömningar. Men, Elver Jonsson, det som skiljer oss åt är att du representerar dem som har den politiska makten, den majoritet här i

kammaren som med en rösts övervikt bestämmer vad som händer. Det är på er det beror om arbetslösheten kommer att vara onödigt hög.

Ni skulle med att föra den politik som ni själva förde för ett par år sedan kunna minska ungdomsarbetslösheten. Gör det – vänta inte längre!

Anf. 81 ELVER JONSSON (fp) replik:

Herr talman! Jag skall bara korrigera de överdrifter som Anna-Greta Leijon gjorde sig skyldig till, kanske i brist på ett och annat sakligt argument för att ge repliken ett fullgott innehåll.

Regeringen har inte vägrat arbetsmarknadsverket pengar för att kunna göra insatser för de arbetslösa. Man har givit mer än någonsin. Som jag sade förut, har 6.6 miljarder kronor ställts till förfogande. Det går då inte att hävda att man har vägrat att vara med och hjälpa till!

Det är heller inte riktigt att påstå att den förda arbetsmarknadspolitiken är ett uttryck för att man är beredd att överge vad Anna-Greta Leijon kallar för den *svenska* arbetsmarknadspolitiken.

Den är ganska exakt sådan som den har varit under hela 1970-talet. Vi har gått upp emot 3 procents arbetslöshet när vi har haft svåra konjunkturer, och vi har gått ner ett stycke under 2 % när läget har varit gott. Så var det på socialdemokraternas tid och så har det varit under de regeringar vi har haft efter de socialistiska. Därför är påståendet felaktigt och måste vänligt men ändå mycket bestämt tillbakavisas.

Jag har förhoppningen och tilliten till att regeringen skall lyssna inte bara till utskottsmajoriteten utan också till den socialdemokratiska oppositionen, som har uttryckt sin oro. Det är ingen nonchalans mot Anna-Greta Leijon eller socialdemokratin att inte utskottet omedelbart går med på ett visst anslag. Vi har ställt upp bakom tanken att här måste göras särskilda insatser för dem som har det svårast, och det är framför allt de stora ungdomsgrupperna.

Men vi har också pekat på att en hel del har gjorts. En del är under övervägande, och det finns viss ledig kapacitet som först måste tas i anspråk innan man späder på med ytterligare medel.

Anf. 82 ARNE FRANSSON (c):

Herr talman! Trots den besvärande lågkonjunkturen har vi aldrig haft så många människor i sysselsättning som i år. Antalet sysselsatta i landet har mellan tredje kvartalet 1976 och tredje kvartalet 1981 ökat med ca 170 000 personer. Detta vittnar om att det har varit en huvuduppgift för de icke-socialistiska regeringarna att aktivt arbeta för att hålla sysselsättningen på en hög nivå.

Ambitionen är självfallet densamma för den nu sittande mittenregeringen. De förslag som regeringen presenterat betyder åtgärder som skall skapa ökade sysselsättningsmöjligheter. Devalveringen av kronan innebär en förbättrad konkurrenskraft för den svenska industrin, som bör leda till en ökad efterfrågan på svenska produkter. De samlade åtgärderna från

regeringens sida kommer att bidra till att stärka näringslivets möjligheter att öka sysselsättningen och därmed skapa förutsättningar för en bättre balans i samhällsekonomin.

Givetvis har näringslivet ett stort ansvar för att öka sysselsättningen och därigenom få del av de stimulansåtgärder som riksdag och regering har fattat beslut om. Från företagarhåll har framförts kritik mot den nuvarande utformningen av anställningsskyddslagen. Regeringen föreslår riksdagen den här veckan en lagändring som bl. a. innebär möjlighet till provanställning upp till sex månader. Jag utgår ifrån att företagarorganisationerna nu aktivt arbetar för att nå det antal nya arbetstillfällen som man pekade på som möjligt, om en förändring av anställningsskyddslagen kunde förverkligas. Jag vill samtidigt betona att denna ändring i anställningsskyddslagen icke får missbrukas utan måste användas på avsett sätt, alltså för att skapa varaktiga arbetstillfällen.

Den senaste tidens utveckling på arbetsmarknaden inger naturligtvis oro. Antalet arbetslösa uppgår – det har nämnts här tidigare – till 133 000 i den senaste mätningen, och av dessa är 61 000 under 25 år. Man får gå tillbaka till början av 1970-talet för att finna arbetslöshetsciffror som ligger på samma nivå som dagens. Antalet lediga platser fortsätter att sjunka och uppgick i oktober månad till endast 16 800.

Självfallet skall vi som politiker inte stillasittande acceptera dagslägets dystra siffror när det gäller antalet arbetslösa – inte minst situationen för de yngsta. Det är mot denna bakgrund man skall se utskottets uttalande om nödvändigheten av att regeringen vidtager åtgärder för att tillskjuta ytterligare medel för beredskapsarbeten med anledning av AMS skrivelse den 16 oktober. Jag är övertygad om att regeringen kommer att handla enligt utskottets intentioner. Dessa medel måste i första hand komma de arbetslösa ungdomarna till del.

Socialdemokraterna har i sin huvudreservation krävt ytterligare arbetsmarknadspolitiska insatser i enlighet med skrivelsen från AMS. Ett annat krav som socialdemokraterna har aktualiserat är en höjning av timpenningen från 20 till 35 kr. för de företag som väljer att utbilda personal i stället för att permittera.

Utskottsmajoriteten har stannat för en lösning som innebär en fullmakt till regeringen att utge ett högre belopp per timme än de 20 kr. som f. n. gäller, under förutsättning att utbildningen är yrkesinriktad. Därmed har utskottet i stor utsträckning tillmötesgått det socialdemokratiska förslaget i partimotionen.

Den som studerar den mycket omfattande partimotionen från moderata samlingspartiet kan konstatera att man knappast alls har berört problemen på arbetsmarknaden och sysselsättningsmöjligheterna för ungdomar. Det enda som poängteras är nödvändigheten av en ökad rörlighet på arbetsmarknaden för att uppnå en snabbare ekonomisk tillväxt. Några synpunkter på de sociala problem som kan uppstå vid arbetslöshet har man att döma av innehållet i partimotionen tydligen inte i moderata samlingspartiet.

Vidare är man kritisk till regeringens beslut om tidigareläggning av viss offentlig byggnation. Motiveringen är att arbetskraften skulle bindas till projekt som därmed motverkade en erforderlig strukturomvandling. Jag delar inte detta synsätt. Det är angeläget med en tidigareläggning av nödvändiga offentliga investeringar för att därmed skapa sysselsättningsmöjligheter för olika grupper i samhället. Det är viktigt i dagens arbetsmarknadsläge.

När man bedömer sysselsättningsläget i vårt land och utvecklingen framöver, kan man inte undgå att göra vissa jämförelser med andra länder i Västeuropa. Det är naturligt med tanke på att hela västvärlden befinner sig i en djupgående och långvarig lågkonjunktur. Sverige, som är i stort behov av att exportera, är därför beroende av förhållandena i övriga europeiska industriländer.

I detta sammanhang finns det anledning att fastslå att vi i Sverige har lyckats klara sysselsättningen på ett avsevärt bättre sätt med den av de icke-socialistiska regeringarna förda politiken jämfört med övriga europeiska industriländer. Det socialdemokratiskt styrda Danmark har exempelvis en arbetslöshet på drygt 8 %, och det konservativt styrda England har en rekordhög arbetslöshet på drygt 11 %. Detta visar att skilda länder oavsett ideologi och politik inte har klarat sysselsättningen bättre än vad vi i Sverige har gjort.

Det besparingsförslag som arbetsmarknadsministern har lagt fram har vi kunnat ställa oss bakom utom på en punkt, nämligen vad gäller frågan om anställning med lönebidrag. Utskottet har i stället ansett att möjligheten att utge förlängt lönebidrag t. v. bör finnas kvar på den enskilda sektorn. Ett borttagande skulle innebära stor risk för att många handikappade mister sina anställningar. Däremot har vi ansett att landsting och kommuner kan överta kostnaderna efter fyra år.

När det gäller besparingar inom Samhällsföretag har vi accepterat en minskning av riskbidragsprocenten till 129 % men klart betonat att det inte får göras avkall på målet för verksamheten, nämligen att bereda handikappade avlönat arbete. Den ytterligare sänkning som moderata samlingspartiet har föreslagit har vi inte kunnat ställa oss bakom, eftersom det med mycket stor säkerhet skulle innebära att det inte går att uppnå det mål som riksdagen tidigare har uppsatt.

Arbetsmarknadsministern har också föreslagit att detaljplaneringsbidraget skall slopas. Vår uppfattning är att detta inte innebär något negativt, eftersom hela 98 % av den aktuella objektreserven avser statliga och kommunala objekt. De besparingsförslag som moderata samlingspartiet har framfört har vi inte kunnat ställa oss bakom. Ett genomförande av dessa åtgärder skulle enligt vår uppfattning leda till uppenbar risk för en ökad arbetslöshet, och åtgärderna skulle stå i motsatsförhållande till regeringens ambitioner att klara sysselsättningen på en fortsatt hög nivå.

Slutligen, herr talman, vill jag understryka den oro som utskottet har givit uttryck för när det gäller situationen på arbetsmarknaden. Det är nödvändigt

Onsdagen den
11 november 1981

*Vissa ekonomisk-
politiska åtgärder*

att ytterligare snabba åtgärder vidtas för att underlätta situationen för de arbetslösa. Att inte ha arbete innebär både ekonomiska och sociala påfrestningar för den enskilde. För en ung människa är det många gånger fördömande att stå utan sysselsättning. De resurser som satsas på att ge arbete och utbildning åt alla är alltså mycket goda framtidsinvesteringar. Det är en gemensam uppgift för oss politiker, arbetsgivare och fackliga organisationer att på olika sätt arbeta i den riktningen.

Med det anförda får jag yrka bifall till arbetsmarknadsutskottets betänkande på samtliga punkter.

Under detta anförande övertog talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 83 ANNA-GRETA LEIJON (s) replik:

Herr talman! Flera av de saker som Arne Fransson var inne på kommer att tas upp av andra socialdemokratiska talare. Jag går därför inte närmare in på dem. Det gäller t. ex. frågan om provanställning, som jag också tidigare tog upp. Jag menade att man på borgerligt håll ägnar sig åt drömmar, om man tror att provanställningar skall leda till att vi klarar av ungdomsarbetslösheten. Det vore bättre att man i stället för sådana drömmar tog fram pengar, så att vi kunde börja med aktiv arbetsmarknadspolitik av en annan omfattning än den man från regeringens sida tydligen är beredd att driva.

Arne Fransson gjorde vidare en del internationella jämförelser och tog siffror från bl. a. England och Danmark. Han sammanfattade: Vilken politisk ideologi som än får råda kan man inte bemästra arbetslöshetsproblemen bättre än vad vi kan göra. Arne Fransson glömde då det socialdemokratiskt styrda Österrike. Där har man faktiskt en arbetslöshet på 2,4 %, och inflationen är 6,4 %. Österrike är ett socialdemokratiskt styrt land.

Men de internationella jämförelserna är – det håller jag med Arne Fransson om – viktiga för oss att göra, framför allt på det sättet att de kan lära oss att undvika misstag som görs i andra länder. Vi kan se, både i Danmark och i England och på många andra ställen, vart åtstramningspolitik leder. Tyvärr drar inte vare sig Arne Fransson eller andra borgerliga företrädare slutsatsen att man här i Sverige borde slå in på en annan ekonomisk politik än den som regeringen för. Man borde kunna dra den slutsatsen av de skräckexempel som vi kan se runt om i Europa.

Arne Fransson liksom andra talar mycket om vad som hände i början på 1970-talet. Låt mig konstatera att arbetslösheten är högre nu än den var då. Låt mig också konstatera att Arne Fransson hade fel i det han sade i början av sitt inlägg. Han påstod då att sysselsättningen nu är högre än den har varit tidigare, men det är faktiskt fel. Sysselsättningen minskar. Det är ett av många tecken på att arbetsmarknaden nu är mycket svag. Vi kan inte räkna med att de åtgärder av allmänt ekonomiskt slag som regeringen har föreslagit kommer att förbättra detta läge. Det enda som just nu, i det akuta läget, kan hjälpa oss är att vi satsar på hederlig svensk arbetsmarknadspolitik.

Anf. 84 ARNE FRANSSON (c) replik:

Herr talman! Jag beklagar att inte Anna-Greta Leijon lyssnade på inledningen av mitt huvudanförande. Jag jämförde nämligen siffror från tredje kvartalet 1976 och tredje kvartalet 1981. Och det har otvetydigt skett en ökning med 170 000 personer. Jag är emellertid medveten om att siffran för den senaste månaden har gått ned.

Manskill självfallet inte leva i drömmar, och jag gör verkligen inte det. Jag tror inte heller att en ändring i lagen om anställningstrygghet skulle lösa ungdomsarbetslösheten i sin helhet. Men jag tror att det är viktigt och angeläget att vi gör denna förändring. Det är också viktigt att vi påminner företagorganisationerna om deras ansvar att nu, när denna möjlighet kommer att finnas, se till att företagen på ett helt annat sätt än tidigare anställer ungdomar. Det bör vara en gemensam uppgift för oss att se till att så blir fallet.

Anna-Greta Leijon nämnde Österrike som ett exempel. Det är intressant även ur den synpunkten att man där har en helt annan inställning, både från arbetsgivare och från fackliga organisationer, när det gäller möjligheterna till lärlingsutbildning. Jag tror att vi i Sverige faktiskt bör ta fasta på de möjligheter i detta avseende som finns i Österrike. Vi bör alla göra en insats för att i Sverige få till stånd en annan inställning till lärlingsutbildning än den som i dag råder. Därmed tror jag att vi kan bidra till att lösa en del av de problem som onekligen finns på arbetsmarknaden i dag, inte minst för ungdomarna.

Den ekonomiska politik som regeringen har drivit under de senaste åren har ändå inneburit att vi har kunnat klara sysselsättningen på den höga nivå som den, i jämförelse med andra länder, i dag ligger på. Detta vittnar om att det har varit en god ekonomisk politik som har förts i detta land sedan 1976.

Anf. 85 ANNA-GRETA LEIJON (s) replik:

Herr talman! Vi tycker inte att det är en god ekonomisk politik som leder till att ungdomsarbetslösheten är den högsta vi har haft under hela efterkrigstiden. Den svenska arbetsmarknaden är f. n. i ett mycket allvarligt läge. Och alla bedömare, inom och utom regeringen, befarar att situationen kommer att bli ännu värre under vintern. Vi har mycket dystra framtidsutsikter. Det kräver åtgärder av regeringen.

Situationen på arbetsmarknaden är den att industrissysselsättningen minskar. I augusti devalverade regeringen. Den gick då ut och sade: Detta kommer att leda till 40 000 nya jobb i industrin. Nu kan vi konstatera att industrissysselsättningen sedan devalveringen genomfördes har minskat med 49 000 anställda. Det skulle faktiskt, Arne Fransson, behövas mycket kraftfullare insatser än dem som man från den borgerliga regeringen nu föreslår för att klara av dessa problem. Och vi beklagar att de borgerliga ledamöterna i arbetsmarknadsutskottet, som vi vet känner en uppriktigt oro för ungdomsarbetslösheten och för arbetslösheten i övrigt på arbetsmarkna-

den, inte vågar ta steget fullt ut, ett steg som innebär att man inte bara vädjar till regeringen utan faktiskt här i riksdagen beslutar – för det är ändå vi som kan besluta – att ta fram de pengar som behövs för att arbetsmarknadsstyrelsen skall kunna driva sin verksamhet så effektivt som möjligt. Det skulle, som jag sade tidigare, vara möjligt om regeringen och de borgerliga bara sträckte sig så långt som till den politik som man själv drev i den förra konjunkturnedgången i slutet av 1970-talet, dvs. att minska ungdomsarbetslösheten med 15 000 personer. Det skulle vara en bra början. Men inte ens så långt sträcker man sig. Det får vara slut med att vänta och bereda ärenden i regeringskansliet – besluten behövs nu och här.

Anf. 86 ARNE FRANSSON (c) replik:

Herr talman! Jag tror att Anna-Greta Leijon ändå kan förstå att det krävs en viss beredningstid i regeringskansliet innan man kommer med konkreta åtgärder och förslag för att underlätta möjligheterna för de arbetslösa ungdomarna att få något att syssla med. Som Elver Jonsson tidigare har framfört i den här debatten, har man från regeringens sida ställt betydande medel till arbetsmarknadsstyrelsens förfogande för olika insatser för att underlätta möjligheterna för både unga och äldre.

Vi torde också vara överens om att det på sikt naturligtvis är angeläget att man förbättrar möjligheterna för den svenska industrin att finna avsättning för sina produkter. Och de åtgärder som regeringen har vidtagit är ju ett led i den riktningen att de skall skapa ökade möjligheter att finna avsättning av svenska produkter och därmed öka möjligheterna för sysselsättningen i vårt land. Att detta kommer att ta en viss tid är naturligt, och det är detta som gör att vi från utskottsmajoritetens sida har sett det angeläget att poängtera vikten av att åtgärder bör vidtas snabbt från regeringens sida för att ställa ytterligare arbetsmarknadspolitiska medel till förfogande.

Ungdomsarbetslösheten är hög, det är helt riktigt. Men om man ser till det totala antalet arbetslösa, måste man göra en jämförelse med antalet i början av 1970-talet. Då låg siffran på ungefär den nivå som den ligger i dag. De ytterligare möjligheter som finns när det gäller arbetsmarknadsutbildning och beredskapsarbeten, dvs. de platser som är lediga, bör utnyttjas. I avvaktan på att regeringen tar ställning till ytterligare medel är det viktigt att dessa möjligheter utnyttjas. Detta kommer säkerligen att leda till att ett rätt så stort antal ungdomar bereds möjligheter antingen till arbetsmarknadsutbildning eller till beredskapsarbeten, och med den påfyllning som regeringen sedan kommer att ge hoppas vi att vi skall kunna klara arbetslösheten på ett något så när tillfredsställande sätt.

Anf. 87 GÖRAN KARLSSON (s):

Herr talman! De socialdemokratiska ledamöterna i socialutskottet har föreslagit att barnbidragen höjs med 300 kr. om året i stället för den momssänkning som regeringen föreslagit och som från början var tänkt att bli 3,5 % men som genom moderaternas benägna medverkan blivit bara 2 %.

För en barnfamilj är en höjning av barnbidraget med 300 kr. för varje barn väl så bra som en momssänkning.

Barnfamiljerna har kommit i kläm genom regeringens olika sparpaket. De har mer än andra fått känna på de neddragningar som förekommer och som kommer att följa under nästa år. Bara några exempel: höjda hyror, höjda skatter, höjda avgifter, borttagning av matsubventioner. Listan skulle kunna göras betydligt längre. Barnfamiljerna ser inget slut på det elände som de borgerliga regeringarna ställt till med.

Därtill kommer den starkt ökade arbetslösheten, rädslan för att familjefadern eller familjemodern skall mista sitt jobb. Man känner osäkerhet för framtiden. Sådan är vardagen för många svenska barnfamiljer i dag.

Regeringen är en minoritetsregering med ett litet underlag i riksdagen. Den tvingas att ty sig till moderaterna får att få deras stöd. Det är moderaterna som bestämmer. Deras inflytande har snarare ökat än minskat sedan de utträdde ur regeringen. Det är högerpolitik som regeringen tvingas följa. De sparplaner som regeringen nu tvingas ta fram för nästa år kommer att göra det ännu värre för barnfamiljerna. Därför är momssänkningen med 2 % bara en Döbelnsmedicin, som gör morgondagen än värre.

För att kompensera barnfamiljerna mot de prisstegringar som skett har vi socialdemokrater föreslagit att barnbidraget skall höjas med 300 kr., väl medvetna om att detta inte är tillräckligt – det hade behövts mer. Vi anser emellertid att det är bättre att höja barnbidraget än att sänka momsens. Det är särskilt de höjda livsmedelspriserna som väger tungt i barnfamiljernas budgetar. Därför är vår reservation viktig. Den höga inflationstakten har gått illa åt barnfamiljernas ekonomi. Därom torde alla kunna vara överens.

Herr talman! Med hänsyn till att debatten pågått så här länge nöjer jag mig med att yrka bifall till reservationen.

Anf. 88 GABRIEL ROMANUS (fp):

Herr talman! Jag skall liksom den föregående talaren kommentera socialutskottets betänkande nr 10 som nu behandlas. I detta betänkande behandlar utskottet det socialdemokratiska förslaget om höjning av barnbidraget. Som Göran Karlsson sagt sammanhänger det med förslaget om sänkt mervärdeskatt. Det är det socialdemokratiska alternativet.

Som utskottets majoritet säger kan vi inte både sänka momsens och höja barnbidragen. Med hänvisning till den debatt som förts tidigare yrkar jag därför bifall till utskottets förslag, som innebär avslag på den socialdemokratiska motionen.

Jag håller inte med om den beskrivning av det ekonomiska läget och den ekonomiska politiken som Göran Karlsson gav. Men jag tror att kammarens ledamöter ursäktar mig om jag inte återupprepar den debatt som förts tidigare i dag. Jag nöjer mig med att hänvisa till vad som framförts tidigare från vårt håll och yrkar bifall till utskottets hemställan.

Onsdagen den
11 november 1981

*Vissa ekonomisk-
politiska åtgärder*

Anf. 89 GÖRAN KARLSSON (s) replik:

Herr talman! Jag tror att kammarens ledamöter ursäktar Gabriel Romanus för att han har den uppfattningen, men vi socialdemokrater anser att verkligheten är sådan som jag beskrev den.

Anf. 90 ARNE GADD (s):

Herr talman! Ekonomisk-politiska debatter i Sveriges riksdag är trista. De är trista därför att det som sägs lätt uppfattas som tekniskt och utan närmare anknytning till de livsbetingelser och problem som människorna brottas med. Det är synd och det är farligt, eftersom tilltron till den demokratiska beslutsprocessen minskar om de förtroendevalda-politikerna inte uppfattas ägna sig åt väsentligheter.

Dagens debatt borde i stället ha avlyssnats av alla röstberättigade. Bakom begrepp som basbelopp och besparingar, sysselsättning och indexreglering av skatter, avdrag och subventioner döljer sig viktiga förutsättningar för att levnadsförhållandena och livskvaliteten för de breda lagren skall förbli acceptabla.

Det är verkligen inte ointressant för den vanliga människan att politiken omhänderhas av förtroendevalda som tar till vara de breda lagrens egentliga intressen.

Den regering som Sverige nu har är en svag regering. Den består av folkpartiet och centern, och den kan inte genomföra någon som helst åtgärd utan stöd från åtminstone ett annat parti i riksdagen. Frågan är då bara vilket parti regeringssidan väljer att stödja sig på.

Förra året dikterade moderata samlingspartiet helt och hållet den dåvarande trepartiregeringens skattepolitik. Utvecklingen gick så långt att den regeringen antydde en skatteomläggning som skulle ha lett till skattehöjningar för inkomsttagare med inkomster upp till ca 90 000 kr. om året. Först med inkomster över 90 000 kr. kunde det bli tal om en sänkning.

Så blir det när moderaterna bestämmer.

Efter det att LO med hjälp av fakta som fanns att tillgå i officiell statistik klargjort vad det rörde sig om höll inte trepartiregeringen längre. Det inre trycket blev så stort att regeringen sprack, och mittenpartierna valde att demonstrera sin frigörelse från moderaterna genom att helt och hållet acceptera den socialdemokratiska oppositionens skattemotion från januari 1981.

Detta var positivt, tycker naturligtvis vi socialdemokrater.

Men trots att moderaterna lämnat regeringen har deras inflytande inte minskat. Erfarenheterna från arbetet inom finansutskottet bekräftar den moderata riksdagsgruppens närmast hypnotiska kraft i förhållande till mittenpartierna. Finansutskottets betänkande 1981/82:1, som riksdagen nu behandlar, kom verkligen till under födslovändor.

I ett sista desperat försök att finna en ekonomisk-politisk mittenlinje inför valet 1982 försökte utskottets ordförande och hans tappra liberala supplikant

att förmå moderaterna acceptera en skrivning där moderata samlingspartiets krav på nedskärningar i statens budget på 12 miljarder redan nästa år uppfattades som "ett önskvärt mål". Men inför Lars Tobissons svarta blick föll liberalen Enlund alldeles samman och accepterade att detta moderata krav blev identiskt med finansutskottets majoritets.

12 000 miljoner skall bort nästa år. Så nu stundar hårda tider för de breda lagren. Ett sparmål på den nivån kommer att tvinga fram kraftiga försämringar för våra pensionärer. Det måste komma att leda till hårdhänta prutningar på stödet till boendet, till vården och till omvårdnaden. Vad det nu gäller är inte åtgärder för att få ordning på landets finanser. Vad det har blivit fråga om är ett systematiskt nedrivande av det som brukar kallas vår sociala trygghet.

Moderaterna är, herr talman, värda en eloge. De har lyckats regera Sverige utan att längre sitta i regeringen och därmed utan att ha ansvar för den politik som regeringen för.

Jag vill ge ett par exempel på klart reaktionära värderingar som styrt regeringens beslut och som fått finansutskottets borgerliga majoritets stöd.

I den socialdemokratiska partimotionen satte vi oss emot att villkoren för kreditköp med s. k. kontokort återigen gjordes förmånliga. Med de avdragsregler som avser räntekostnader oavsett vilka lån det gäller gynnas höginkomsttagarna på ett omotiverat och stötande sätt. Dessutom lockas människor att förköpa sig därför att kontokorten stimulerar till oöverlagda beslut. Speciellt unga människor utan erfarenhet att planera sin ekonomi och som samtidigt har behov av att skaffa sig kapitalvaror vid exempelvis bosättning utsätts genom kontokortshandeln för alldeles onödiga frestelser. Personliga tragedier är inte längre ovanliga i detta sammanhang.

För ett år sedan förmåddes regeringen att disciplinera kontokortshandeln genom att 25 % av lånet måste amorteras senast en månad efter det att köpet gjorts. Nu tas den bestämmelsen bort. Fältet är åter fritt. Man gör detta samtidigt som de s. k. bosättningslånen skall försvinna.

Det går att se det här som en detalj – som en fråga som inte borde ägnas större uppmärksamhet. Men som ett symptom är dock regeringens samtidiga borttagande av bosättningslånen – med sin klara sociala inriktning – och frisläppandet av kontokortshandeln värt att notera.

Än allvarligare, och politiskt intressantare, är regeringens cynism när det gäller beräkningen av basbeloppet och dess inverkan på pensionerna. Ur många synpunkter är pensionärerna försvarslösa. De kan inte hota med att strejka om de inte får igenom sina krav. De kan inte känna trygghet om inte värdet av pensionerna står sig. Därför var ATP värdesäkrat. Därför har bl. a. statstjänarnas pensioner värdesäkrats.

Den regering som vi nu har slår alla rekord när det gäller kontinuerliga misslyckanden i fråga om att hålla priserna stabila. Man skulle kunna tro att en sådan regering vore särskilt intresserad av att garantera pensionernas värde. Så är inte fallet. Redan förra året fann man på att ta bort

Onsdagen den
11 november 1981

*Vissa ekonomisk-
politiska åtgärder*

energiprisökningarna från beräkandet av basbeloppet. Dessutom försvann effekten av höjningar av indirekta skatter. Det här skulle vara en "måttlig" begränsning av pensionsförmånerna, enligt dåvarande ekonomiministern Gösta Bohman.

Låt oss granska begreppet måttlig i sammanhanget. Arbetskamrater till mig inom TCO-S har gett mig ett exempel på vad som redan har skett och vad som skulle komma att ske om den i proposition 30 aviserade förändringen av basbeloppstekniken kommer till stånd. Hittills har pensionärerna fått kompensation så fort basbeloppet ökat med 3 %. Nu skulle justeringarna endast ske en gång om året oavsett prisernas utveckling. Vad blir effekten?

Låt oss se hur en assistent i ett statligt verk drabbas av de borgerligas omtanke. Hur stort värde fanns det i folkpartiets omtanke om statstjänstemännen, bland vilka så många traditionellt stött just folkpartiet? Assistentgruppen motsvarar dem som tidigare kallades kanslisters och kontorsskrivare vid de centrala verken. I assistentgruppen återfinns också arbetsförmedlare vid de lokala arbetsförmedlingarna.

I pension fick denna grupp den 1 januari 1981 5 307 kr. i månaden. När den borgerliga riksdagsmajoriteten drev igenom de ändrade principerna för beräkning av basbeloppet kom det att leda till att dessa pensioner t. o. m. oktober 1981 reducerats med 3,47 % av vad de med tidigare beräkningar skulle ha varit. I pengar innebär det 184 kr. i månaden.

Genomförs nu också den reform som aviseras i proposition 30, och som mer i detalj behandlas i proposition 52, skall förändringar i basbeloppet endast ske en gång per år. Genomförs den reformen blir verkningarna betydande.

Låt oss, herr talman, anta att prisstegringarna under 1982 blir 10 %. Det är en siffra som tidigare nämnts i debatten. I ett sådant fall kommer den pensionär som uppgifterna gäller att vid årets slut ha berövats ytterligare 549 kr. per månad. Sammantaget innebär det en minskad pension för en statstjänare i helt normala inkomstlägen på 733 kr. Det är en pensionsänkning om 14 % i december 1982.

Tidigare hette det att statens kaka var liten men säker. Under de borgerliga åren har vi fått lära oss att den inte längre är säker – den blir bara mindre och mindre. Speciellt gäller det statens egna pensionärer. Detta är stötande.

Självfallet stöder vi socialdemokrater inte den här politiken. Jag tar för givet att såväl LO som TCO kommer att agera kraftfullt för att med fackliga medel ta tillbaka det som deras pensionärer har berövats. Såväl Olof Palme som Kjell-Olof Feldt har deklarerat att en socialdemokratisk regering efter nästa val ser det som ytterst viktigt att ge pensionärerna tillbaka det som de nu berövas. Det är inte våra gamla som skall betala de borgerliga regeringarnas ekonomiska misslyckanden.

Vi socialdemokrater inser mycket väl att kraftfulla åtgärder måste till för att få ordning i rikets affärer igen. Men följer man den väg som borgerligheten slog in på förra hösten – när sysselsättningspolitiken gav upp

strävandena att hålla folk i arbete – blir det just de allra svagaste som drabbas. Den strukturpolitik som vår nuvarande regering för ser tydligen pensionärerna som rikets syndabocker. När man sänker deras standard och berövar dem deras trygghet är det något annat än ekonomisk balans i rikets affärer man är ute efter. Man vill rasera välfärdssamhället.

Sedan Eric Enlund och hans mittenkamrater kapitulerade för Lars Tobissons moderater i finansutskottet och av regeringen beställde ytterligare inskränkningar om 12 miljarder kronor redan nästa budgetår, kan man bara konstatera att det blir hårda tider för pensionärer och barnfamiljer och ytterligare bördor för båda dessa grupper när det gäller boendekostnader-na.

Birgit Friggebos och Lars Tobissons meningsutbyte tidigare i den här debatten bara bekräftar hur illa mittens politik ligger. Mittenpartierna har bara att kapitulera för moderaternas tryck, om de vill hålla fast vid "blockpolitiken". Vi socialdemokrater har i våra motioner och i reservationen till finansutskottets betänkande medvetet satsat på att ge människorna chansen att genom arbete föra Sverige ut ur krisen.

Om denna skillnad mellan borgerlighet och socialdemokrati kommer den politiska kampen att stå fram till valet nästa år.

Här i kammaren har vi socialdemokrater bara att yrka bifall till vår reservation, fogad till finansutskottets betänkande nr 1.

Anf. 91 CURT BOSTRÖM (s):

Herr talman! Jag skall i mitt inlägg i korthet behandla de frågor som vi socialdemokrater tar upp i reservationerna 6 och 8, som är fogade till skatteutskottets betänkande och som berör ändrade procentsatser för insättning på skogskonto resp. skogsvårdsavgiften.

Under senare år har vi vid åtskilliga tillfällen haft anledning att diskutera problemet med bristen i utbudet av virkesråvara. Vi har haft anledning att göra det då vi fått larmrapporter om att vår skogsindustri inte kunnat utnyttja sin produktionskapacitet på grund av virkesbrist och vi därvid kunnat konstatera miljardförluster i exportinkomster. Vi har haft anledning göra det då vi uppmärksammats på att sågverks- och massaindustrin runt om i landet varslat om permitteringar och driftinskränkningar på grund av virkesbrist och då vi har haft att ta ställning till nedläggningar av skogsindustrier, varvid osäkerheten om tillgång till virkesråvara varit ett tungt vägande skäl till nedläggning.

Vi har vid alla dessa tillfällen varit eniga om att åtgärder måste vidtas för att förmå de passiva skogsägarna att börja avverka. Men tyvärr har enigheten inte varit lika stor när vi haft att ta ställning till vilka åtgärder som måste till för att klara denna målsättning.

De borgerliga regeringarna har hyllat den principen att om vi bara ger skogsägarna ekonomiska stimulanser, ökar intresset för avverkning.

Våren 1979 föreslogs ändringar i skogsbeskattningsreglerna, innebärande att skogsägarna fick betydande generella avdragsmöjligheter.

I propositionen sades det visserligen att ändringarna av reglerna var av teknisk karaktär, men i debatten framhävdes att ändringarna också skulle få avverkningshöjande effekter. Någon sådan effekt har inte kunnat uppmätas.

Samtidigt ändrades reglerna för företagsbeskattning, så att ytterligare möjligheter gavs till inkomstutjämning även för skogsägarna. Detta gav inte heller någon mätbar effekt på avverkningarna.

Så fick vi förslaget om extra avdrag vid skogsuttag i syfte att stimulera de enskilda skogsägarna till ökade avverkningar. Fortfarande måste man fråga sig: Var finns effekten av den åtgärden?

Våren 1980 behandlades ett nytt förslag till stimulansåtgärder. Det innebar vidgade möjligheter till avsättning på skogskonto. Syftet var än en gång att stimulera till ökade avverkningar.

Nu har vi återigen ett förslag om utvidgade möjligheter till insättning på skogskonto. Förslaget innebär rätt till insättning av hela köpeskillingen för avverkningsrätten och till insättning av 75 % av köpeskillingen för leveransvirke och värdet av egna uttag.

Förslaget kommer från virkesförsörjningsutredningen, där de borgerliga ledamöterna föreslår denna ökade insättningsrätt.

Jag har svårt att förstå att man med det här förslaget skall kunna förmå de hittills passiva skogsägarna att börja avverka. De har ju inte tidigare avverkat och har således rimligen betydande utrymmen för avsättningar enligt företagsbeskattnings- och skogskontoreglerna.

Skogsägarna tillhör de få inkomstgrupper som har haft en god inkomstutveckling under senare år. Det är enligt vårt förmenande fel att vidta ytterligare åtgärder som ekonomiskt gynnar skogsägarna.

De regler som finns för insättning på skogskonton räcker mer än väl till för att åstadkomma den inkomstutjämnande effekt som är syftet med skogskontona.

I vår partimotion har vi föreslagit skogsvårdsåtgärder utöver regeringens förslag vilka dock i stort sett följer det förslag som en enig virkesförsörjningsutredning lagt fram.

Det är obegripligt att inte regeringen i detta avseende följt virkesutredningens väl genomtänkta förslag i syfte att få fram mer virke ur skogen. Utredningens bedömning är att man för att få ett ökat råvaruuttag måste pröva samtliga de åtgärder som föreslagits.

Vi har enligt vår uppfattning nu klara belägg för att ekonomiska stimulanser – som dessutom är fördelningspolitiskt oacceptabla – inte på långa vägar gett önskade effekter i form av ökat skogsuttag. Det borde därför vara naturligt att nu fullt ut satsa på de offensiva åtgärder som utredningen fullbordat.

Regeringen har i sin proposition inte föreslagit någon finansiering av sina förslag till åtgärder inom skogsbruket. Det sägs bara att man avser att återkomma därtill.

Vi anser att riksdagen skall ha möjlighet att ta ställning till finansieringen

vid samma tillfälle som den beslutar om åtgärder som medför kostnader.

Vår uppfattning är att ett utvidgat stöd skall finansieras av skogsbruket själv.

Vi föreslår därför en höjning av skogsvårdsavgiften till 1 %. Finansieringen är helt enkelt nödvändig av såväl fördelningspolitiska skäl som statsfinansiella.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till de socialdemokratiska reservationerna 6 och 8 i skatteutskottets betänkande 8.

Anf. 92 WILHELM GUSTAFSSON (fp):

Herr talman! Med hänsyn till den sena timmen skall jag nöja mig med att ge utskottsmajoritetens syn på en del av de reservationer som Stig Josefson inte hann beröra i förmiddags, när vi diskuterade skatteutskottets ställningstagande i de olika frågorna.

Curt Boström har i sitt inlägg tagit upp förslagen till stimulansåtgärder för att öka virkesutbudet och motiverat de socialdemokratiska reservationerna 6 och 8. Jag vill Curt Boström bara säga att de stimulanser vi har i dag har visat sig otillräckliga, och vi är alla överens om att det är ytterst angeläget att försöka höja avverkningsvolymen. Utskottsmajoriteten har ansett att man, genom att ytterligare vidga uppskovsrätten enligt skogskontosystemet, kan få ett ökat virkesutbud. Det är därför vi tillstyrker propositionen och avstyrker socialdemokraternas reservationer.

Låt mig sedan övergå till moderaternas reservation 4. I fem olika motioner – varav två från moderata företrädare, två från centern och en från folkpartiet – tar motionärerna upp frågan om en helt genomförd individuell beskattning. Det är gamla bekanta förslag som åter aktualiseras. I princip delar utskottet uppfattningen att man bör uppnå en helt individuell beskattning. Vi menar dock att man har anledning att avvakta resultatet av familjelagssakkunnigas överväganden, innan man tar ställning i denna fråga. Det lär inte dröja särskilt länge innan deras betänkande ligger på bordet. Det är enligt utskottets mening inte lämpligt att då starta nya utredningar och utvärderingar, som en del av motionärerna begär.

I det förslag till skattereform som folkpartiet, centern och socialdemokraterna presenterat tar man f. ö. också bort en del sambeskattnings effekter av makars B-inkomster genom att medge att 5 000 kr. skall räknas som A-inkomst. I dag är motsvarande belopp 2 000 kr.

En del av de problem med margineffekter som motionärerna talar om blir också mindre när skattereformen genomförs.

Jag yrkar avslag på reservation 4 liksom på motionerna 878, 1158 och 1527.

Avslag yrkas också på motionen av Bertil Jonasson om skattereduktion för den som anställer någon för vård av äldre anhörig och på Sven Johanssons motion om avdrag för kostnader för privat barn tillsyn. I dessa fall gäller att anhörigvårdskommittén resp. familjepolitiska kommittén utreder frågorna.

Onsdagen den
11 november 1981

*Vissa ekonomisk-
politiska åtgärder*

I proposition 30 föreslås en del ändringar i reglerna om folkpensionärernas beskattning. Det är fråga om att trappa av pensionärernas extra avdrag något snabbare och att tillämpa en tudelning av makars förmögenhet när det gäller att beräkna förmögenhetsinverkan på det extra avdraget. Det råder enighet i utskottet om den snabbare avtrappningen, men socialdemokraterna har i reservation 5 motsatt sig förslaget om tudelning. Man gör det med motiveringen att det bryter mot sambeskattningsprincipen och att regeln kan ge alltför stora förmåner åt pensionerade makar.

Det exempel som anförs, nämligen att två pensionärsmakar kan äga förmögenhet upp till 500 000 kr. av viss sammansättning utan att det extra avdraget minskas, är i och för sig korrekt, om man nämligen har huvudförmögenheten som en skuldfri villa. Inom utskottsmajoriteten menar vi dock att det anförda är ett mycket extremt exempel. Pensionärsmakar med sådan förmögenhet har oftast inkomster i en omfattning som utesluter extra avdrag. Utskottet anser – och det gjorde också en enig utredning – att det är synnerligen otillfredsställande att båda makarnas extra avdrag avtrappas mot en och samma förmögenhet.

Jag yrkar avslag på reservation 5.

Vpk har i motion 1559 från förra riksmötet yrkat att en pensionär utöver grundpension och pensionstillskott också skall kunna ha en sidoinkomst på 1 500 kr. utan att beskattas, och i motion 58 från innevarande riksmöte går vpk emot förslaget om en snabbare avtrappning av det extra avdraget.

Utskottet menar liksom utredningen om pensionärernas skattelättnader att nu gällande regler för det extra avdraget ger skattelättnader i inkomstlägen som är jämförbara med eller t. o. m. högre än dem som många heltidsarbetande befinner sig i. Och det kan knappast anses befogat. Dessutom förskjuts den nivå då avtrappningen är slut allt högre upp i inkomstlägena i takt med att grundpension och pensionstillskott ökas. En skattefri sidoinkomst är utskottet inte heller berett att tillstyrka.

Jag yrkar avslag på de båda vpk-motionerna.

Slutligen några ord om socialdemokraternas reservation 9 om vinstkonto.

Regeringens förslag om avsättning under 1982 till räntelösa vinstkonton i riksbanken har avstyrkts av utskottet sedan såväl moderater som socialdemokrater i motioner yrkat avslag på förslaget. Från folkpartiets och centerns sida anser vi att den föreslagna steriliseringen av vinster kunde ha haft god psykologisk inverkan på en kommande avtalsrörelse. Men i detta fall var det ju så, att Herodes och Pilatus blev vänner, och därmed föll förslaget. Socialdemokraterna vill i stället genom en tillfällig beskattning beröva framgångsrika företag de vinstökningar som överstiger 1981 års nivå med mer än 5 milj. kr. De motiverar sitt förslag med att det är nödvändigt att motverka uppkomsten av en vinstinflation som en följd av devalveringen.

Vpk föreslår en skärpning av bolagsbeskattningen och en särskild omsättningsskatt på aktier.

Skatteutskottet menar, liksom finansutskottet, att man inte har anledning

att räkna med några större vinstökningar. Vinsterna kommer knappast att överstiga den nivå som medelgoda är uppvisade under 1970-talets första hälft. Rolf Wirtén nämnde tidigare i dag att nivån för i år ligger vid ca 10 %. Det finns därför ingen anledning att bifalla förslaget om extra vinstbeskattning.

Utskottet vidhåller också sin avvisande hållning till vpk:s förslag om skärpt bolagsbeskattning och omsättningsskatt på aktier. Dessa förslag har avvisats av ett enigt skatteutskott vid flera tidigare tillfällen, och någon anledning att ändra ståndpunkt har utskottet inte funnit.

Jag ber att få yrka avslag på reservation 9 och på vpk-motion 58.

Avslutningsvis yrkar jag bifall till utskottets hemställan i alla delar.

Anf. 93 CURT BOSTRÖM (s) replik:

Herr talman! Tidigare föreslagna och genomförda utökningar av möjligheterna till avsättning på skogskonto har ju inte på något sätt medfört en ökning av avverkningarna. Därför är det för mig obegripligt att man fortsätter med sådana åtgärder i stället för att ta fasta på vad som har föreslagits av virkesförsörjningsutredningen. Enligt utredningens samstämmiga bedömning skulle det kunna bli en effekt i rätt riktning. Jag ser att Bo Lundgren rynkar på näsan – möjligen har *han* reserverat sig.

Accepterar man regeringens förslag skulle en 75-procentig avsättning av likviden för leveransvirket kunna innebära att insättningen blir större än bruttovinsten vid avverkningen. Detta i sin tur kan innebära att en skogsägare som har andra inkomster från samma förvärvskälla skulle kunna undgå beskattning av den här inkomsten. Det kan rimligen inte vara skogskontots uppgift att åstadkomma sådana skattelindringar, och det har ingenting att göra med möjligheterna att öka råvaruuttaget.

Anf. 94 WILHELM GUSTAFSSON (fp) replik:

Herr talman! Utskottets majoritet har gjort bedömningen att det bör kunna få en välgörande inverkan på skogsavverkningen.

Beträffande detta att insatserna skulle vara fördelningspolitiskt oacceptabla vill jag bara säga att rätten att avsätta till skogskonto endast är en uppskovsrätt. Medel som inte tas i anspråk i skogsbruket inom angiven tid skall ju i vanlig ordning tas upp till beskattning senare. Mot den bakgrunden tycker jag knappast att det är befogat att säga att förslaget är fördelningspolitiskt utmanande. Låt oss hoppas att det ändå kommer fram en del skogsråvara på det här sättet.

Anf. 95 CURT BOSTRÖM (s) replik:

Herr talman! Det hjälper inte, Wilhelm Gustafsson. Har man möjlighet till en 75-procentig avsättning, kommer detta i vissa fall att innebära att man därmed också slipper beskattning av andra inkomster från samma förvärvskälla. Det är, menar jag, fördelningspolitiskt oacceptabelt att man använder skogskontot till det. Att det skall vara inkomstutjämnande håller jag med

Onsdagen den
11 november 1981

*Vissa ekonomisk-
politiska åtgärder*

om, men det måste finnas gränser för hur man skall kunna hantera en sådan inkomstutjämnande funktion.

Anf. 96 BO LUNDGREN (m):

Herr talman! Curt Boström talade tidigare i sitt anförande om att man borde genomföra en hel del av de åtgärder som virkesförsörjningsutredningen föreslagit för att stimulera till ett ökat uttag av virke ur skogen. Vissa av de åtgärderna har nu föreslagits av regeringen. Sannolikt kommer ytterligare någon av dem att föreslås. Min förhoppning är naturligtvis att man inte föreslår tvångsavverkning i form av en skyldighet till minimiavverkning – det skulle sannolikt leda till en minskad avverkningsvolym i stället för en ökad.

Virkesförsörjningsutredningen konstaterade att en av de stora anledningarna till att man hade för låg avverkningsnivå totalt i skogsbruket var att man hade höga marginalskatter. Det är alltså ett hinder för avverkningar, och det har Curt Boström varit med om att tala om i orsaksbeskrivningen i utredningen.

Genom att reformen av skattesystemet nu har skjutits upp – jag återkommer till det senare – finns det naturligtvis en uppenbar risk att många avvaktar med avverkningar tills man ser om resultatet av reformen till äventyrs är positivt. Av den anledningen finns det skäl att föreslå förbättrade möjligheter för insättning på skogskonto. Men det räcker inte för att stimulera till skogsavverkningar.

I avvaktan på att man får till stånd en varaktig och verklig marginalskattereform bör, menar vi moderater, skogsavdragen på 5 resp. 3 % av rotposter resp. leveransvirke och egna uttag – de har inte givit så stor effekt – höjas till 10 %, bl. a. mot bakgrund av att virkesförsörjningsutredningen uttalat att ett extra avdrag, om man skall få någon effekt av det, åtminstone bör vara av storleksordningen 10 %.

Herr talman! För två veckor sedan presenterades det förslag till skattereform som utarbetats av en arbetsgrupp i anslutning till den uppgörelse som träffades i våras mellan folkpartiet, centern och socialdemokraterna. Debatten i dag har i mångt och mycket handlat om just detta förslag. Och det har den gjort med all rätt – det är ett mycket viktigt förslag som kommer att påverka den framtida utvecklingen av vår ekonomi. Det är intressant att klargöra i vilket avseende det kan inverka på den ekonomiska utvecklingen såväl för landet totalt som för de många människorna i Sverige.

Förslaget innebär i korthet marginalskattesänkningar och avdragsbegränsningar. Dessa två ingredienser skall finansieras fullt ut. Dessutom skall det nuvarande inflationsskyddet i skatteskalen – som infördes av en tidigare trepartiregering och som de borgerliga partierna åtminstone hittills har slagit vakt om – nu urholkats mycket kraftigt. Reformen skall genomföras mellan 1983 och 1985.

Vid presentationen av förslaget sades det att ungefär 90 % – eller kanske

t. o. m. 95 % – av alla skattebetalare skulle få sänkt skatt som resultat av förslaget. Tidigare i debatten i dag sade utrikesminister Ola Ullsten att skattebetalarna kan betrakta sig som vinnare – när de betraktar skatteförslaget, antar jag att han menade.

Sanningen är en helt annan. Följande kommer att inträffa: Staten ändrar i den statliga inkomstskatten, till en nettokostnad av ca 8,9 miljarder enligt arbetsgruppens beräkning. Sedan avser man att höja arbetsgivaravgiften eller införa proms, produktionsfaktorsskatt, så att man får in exakt lika mycket. Därmed har skattetrycket varken höjts eller sänkts. Resultatet för de enskilda skattebetalarna, mätt i den köpkraft man har efter genomförandet, måste därmed automatiskt bli att åtminstone hälften av dem förlorar på förslaget. Det kan i varje fall inte bli 90 % som tjänar på det. Skulle sedan inflationen bli högre än de 5,5 % som man nu har urholkat inflationskyddet till att gälla kommer varje ökning av inflationen att innebära en höjning av skattetrycket. Vi får i så fall återigen den automatiska skärpning av skattetrycket till följd av inflationen som åtminstone hittills de tre borgerliga partierna har motarbetat. Om vi ser på den tidigare historiken kan vi konstatera att det senaste år då inflationen understeg 5,5 % var 1968. Sedan 1973 har den legat på i genomsnitt 10 %. En 10-procentig inflation under genomförandeperioden – för att ta ett exempel: jag kan nämna många – innebär att alla som har upp till 95 000 kr. i årsinkomst i dagens penningvärde får en minskad köpkraft till följd av skatteuppgörelsen. Och då har ändå hänsyn inte tagits till underskottsavdragsbegränsningarna, som för en del skattebetalare innebär ytterligare försämringar. Den s. k. brytpunkten, dvs. den högsta inkomst där man har 50 % marginalskatt, kommer i dagens penningvärde att ha minskat till 90 000 kr. Enligt vad jag förstår var det vad socialdemokraterna ursprungligen krävde vid förhandlingarna.

I debatten har tidigare diskuterats ett flygblad som heter Fakta om den nya skatten. Det är författat av folkpartiet och har undertecknats av Ola Ullsten som ordförande i folkpartiet. I detta flygblad redovisas skatteförändringarna, men man tar då bara hänsyn till förändringarna av marginalskatterna och de underskottsavdragsbegränsningar som skall genomföras. Man redovisar alltså inte att man skall finansiera reformen med arbetsgivaravgiftshöjningar och produktionsfaktorsskatt, vilket rimligen måste påverka de enskilda människornas ekonomi. Man redovisar heller inte att det här gäller bara under förutsättning att inflationen begränsas till 5,5 %.

Jag vill därför fråga Wilhelm Gustafsson, som kan sägas representera regeringen i den här debatten åtminstone just nu: Är det inte korrekt av mig att påstå att denna reform skall finansieras fullt ut genom höjda arbetsgivaravgifter eller möjligen produktionsfaktorsskatt? Om jag har rätt, vilket Wilhelm Gustafsson antagligen kommer att medge, vore det då inte snyggt av folkpartiet att på sitt flygblad, som tydligen delats ut till enskilda människor runt om i landet, försöka redovisa hela sanningen om skatteuppgörelsen och inte dölja det som partiet kanske skäms för eller anser vara farligt från opinionsbildningssynpunkt?

Det har i debatten sagts att det förslag som nu har upprättats i stort sett skulle vara i överensstämmelse med det förslag som den förra trepartiregeringen lade fram i våras. Det stämmer inte. Det finns flera betydande skillnader.

Reformen försenas ett år. Det kan synas vara en bagatell, men den ekonomiska politiken måste rimligen inriktas på att så snabbt som möjligt återställa den ekonomiska balansen. Inför 1982, ett år då vi hoppas att konjunkturen kan vända och vi kan få en begynnande högkonjunktur i Sverige, finns det all anledning att börja med en marginalskattereform som syftar till att öka arbetsutbudet.

Vi kan konstatera att brytpunkten blir lägre, att alltså färre människor kommer att få 50 % marginals katt, med det föreliggande förslaget än med trepartiregeringens förslag.

Vi kan konstatera att marginals kattetaket blir högt, nämligen 80 %. Det är en justering med bara 5 %.

Man skall nu fullt ut finansiera reformen med arbetsgivaravgifter och/eller produktionsfaktorsskatt. Dessutom är reformen större i kronor räknat, vilket leder till större ökning av arbetsgivaravgifter eller större behov av införandet av proms. Man binder sig för en avdragsbegränsning. Trepartiregeringen å sin sida ville snabbutreda frågan men konstaterade att den inte band sig för att genomföra någon som helst avdragsbegränsning.

Man bryter upp indexregleringen, medan trepartiregeringen tidigare talade om att man kunde se över den tekniska utformningen. En sådan översyn kunde t. ex. gälla under vilken period inflationen skulle mätas. Det finns möjligheter att anpassa mätningarna så att de sammanfaller med det år då skatteskalorna skall gälla. Det kan anses vara en teknisk översyn av inflationsskyddet. Nu har det urholkats högst väsentligt.

Det sista är en av de tyngst vägande invändningarna mot skatteuppgörelsen, som alltså skiljer sig i flera avseenden från vad man i trepartiregeringen var överens om så sent som för några månader sedan.

Avslutningsvis skulle jag vilja upprepa frågan till Wilhelm Gustafsson: Skall reformen totalfinansieras? Innebär inte det i så fall att det blir plus minus noll före inflationsskyddets urholkning för staten totalt? Och borde inte folkpartiet i så fall, Wilhelm Gustafsson, ha uppgivit detta?

Anf. 97 WILHELM GUSTAFSSON (fp) replik:

Herr talman! Den exercis omkring det här förslaget och dess följder som Bo Lundgren nu tog upp har belysts mycket ingående tidigare i dag. Jag tror att det vid denna sena timme inte är särskilt meningsfullt att vi för samma diskussion med varandra.

Men jag vill svara på den fråga som ställts, om det inte är korrekt att redovisa hela sanningen. Jo, det är det så långt man vet den. Vi vet ännu inte vilket betalningssätt som kommer att användas, och vi vet heller inte hur det betalningssätt man använder kommer att slå ut för folkhushållet i stort.

Att reformen får betalas är självklart. Det finns ingen osynlig källa att ösa

ur, utan vi får alla vara med och betala. Men – låt mig säga det – även moderaternas skatteförslag måste väl betalas. Det blir ju t. o. m. dyrare, för ni vill lägga brytpunkten högre.

Det måste rimligtvis kosta ytterligare slantar, och då måste ni också redovisa att de pengarna skall komma någonstans ifrån, åtminstone i ett kortsiktigt perspektiv. I det långa perspektivet håller jag gärna med om att marginalsattesänkningar kan ha en stimulans på tillväxten som kan ge en del av de pengar som fordras.

Detta är vad jag skulle vilja svara på frågan som Bo Lundgren ställde till mig.

Jag undrar om inte framtida historieforskare kommer att förvånas när de studerar den här marginalsattereformen. De kan notera att moderaterna energiskt har krävt en sådan reform, men när den äntligen skulle genomföras var de inte med – det kommer man nog att bli förvånad över.

Anf. 98 BO LUNDGREN (m) replik:

Herr talman! Det finns väl snarare en risk att man vid framtida historieskrivning kommer att bli förvånad över att två partier valde att göra upp med socialdemokraterna om en reform som egentligen inte blev en reform. Det är nog en troligare beskrivning av vad som kommer att hända.

Sedan vill jag säga att här är det inte fråga om en exercis för exccerandets egen skull – jag vet inte om diskussionen till en del har blivit en militärdebatt. Men här gäller det en hel del både för samhället och för enskilda människor. Därför finns det all anledning att belysa reformens verkningar. Det måste vara därför, såvitt jag förstår, som regeringen skickar ut förslaget på remiss. Eftersom man då inte belyser vissa verkningar fullt ut, finns det anledning för oss att ta upp det i debatten och försöka få svar.

Visst vet man att reformen skall betalas, erkände Wilhelm Gustafsson till slut. Man säger inte på vilket sätt den skall betalas och hur det slår ut, men det är väl ändå så att skall man ta av människorna 8,9 miljarder för att betala 8,9 miljarder i skatteförändringar, kommer människorna att drabbas med 8,9 miljarder och det blir plus minus noll. Så långt kan vi vara överens, antar jag. Det blir ingen skattesänkning utan en skatteomläggning.

Flygbladet från folkpartiet redovisar bara skattesänkning och nämner inte ett enda ord om finansieringen. Då är det bara halva sanningen, eller hur?

Det moderata förslaget till skatteomläggning kostar inte speciellt mycket mer. Brytpunktsförändringar i den nivån kommer inte att kosta mycket i uteblivna intäkter för statskassan. Dessutom har vi ju sagt att vi föredrar att genom besparingar i den offentliga sektorn minska köpkraftspåspädningen, som kan bli för stor i vissa konjunkturlägen. Det är vad vi alltid har föredragit, även om vi har kunnat kompromissa i ett läge där vi har uppnått andra mål – något som vi alltså inte uppnår med den här reformen.

Denna teknik har ju också mittenpartierna accepterat. Ni vill, som ni sade,

finansiera momssänkningen genom besparingar, så ni har nu accepterat vårt tänkesätt. Frågan kvarstår, Wilhelm Gustafsson: En finansiering måste innebära att det blir plus minus noll för statskassan, dvs. att väldigt många människor inte får höjd standard utan minskad köpkraft. Borde inte folkpartiet ha upplyst medborgarna om det? Den frågan skulle jag vilja ha ett svar på.

Anf. 99 WILHELM GUSTAFSSON (fp) replik:

Herr talman! Bo Lundgren säger att detta är en reform som inte blir en reform. Vi får väl ändå vänta litet grand innan vi gör en sådan bedömning. Vi måste försöka sätta reformen i sjön och se hur den verkar innan vi kan säga att den inte blir någon reform, det tror jag att vi bör hålla klart för oss.

Så gäller det betalningen. Vi har alltid sagt att reformen måste totalfinansieras, och det betyder i själva verket att det är en skatteomläggning. Det tror jag också att moderaternas reform är, för inte heller ni lär hämta några pengar från någon okänd källa, utan ni får också vara vänliga och försöka totalfinansiera en skatteomläggning, om det skall bli någon. Vad som händer är att vi ändrar formen för uttaget, så att det blir ett mera arbetsbefrämjande system, och det är viktigt.

Anf. 100 BO LUNDGREN (m) replik:

Herr talman! Eftersom Wilhelm Gustafsson såvitt jag förstår inte har tillfälle till ytterligare genmäle i den här debatten, kan jag bara konstatera att han inte ville svara på den rätt viktiga moralfrågan, om man inte borde ha upplyst medborgarna om vad skatteuppgörelsen egentligen innebär. Vi skall vänta och se, sade Wilhelm Gustafsson, vad utfallet egentligen blir. Då kanske man borde ha väntat med de där tabellerna, som bara redovisar en sida av saken.

Det förekommer många begreppsförvirringar i skattedebatten. En av dem är diskussionen om totalfinansiering av en skattereform. Det som kan inträffa, om man sänker marginalskatten – skatten på löneökningar – är tydligen enligt Wilhelm Gustafssons uppfattning liksom enligt min att fler människor blir beredda att satsa mer på arbete och företagande. Man får bort trycket mot svartarbete, man kan stimulera virkesutbudet. Allt detta får en positiv effekt på den svenska ekonomin.

Ekonomidepartementet redovisade faktiskt i våras att ungefär 1 % ökning av arbetsutbudet per år under genomförandet av den då aktuella marginalskattereformen skulle i sig finansiera reformen, dvs. ge staten i kronor räknat lika mycket i inkomster som den förlorade i inkomster genom att sänka marginalskatten. På det viset hade man uppnått totalfinansiering utan negativa ekonomiska effekter för de enskilda människorna men med positiva effekter på samhällsekonomin i stort.

Om man på kort sikt inte klarar detta, utan måste dra in något av den köpkraftspåspädning som blir aktuell när man sänker marginalskatten, då kan man klara det på flera sätt. Ett sätt som vi rekommenderar i första hand

är att göra besparingar i de offentliga utgifterna. Som jag sade tidigare var det exakt det mittenpartierna föreslog i samband med momsänkningen. Man ville finansiera den med besparingar, som man sade, även om man inte lyckades göra det fullt ut, och detta ledde fram till den kompromiss som nu behandlas i kammaren. Om man sedan har en liten bit kvar, kan man möjligen tänka sig att välja någon form av indirekta skatter. Men det blir en begränsad höjning.

Nu har man bundit sig för att totalfinansiera sänkningen med antingen arbetsgivaravgifter eller produktionsfaktorsskatt, vilket får en skadlig inverkan på samhällsekonomin i stort. Och denna kommer sannolikt inte att kunna uppvägas med löneavräkning, utan slår ut i form av höjda priser, vilket i sin tur kommer att leda till sämre konkurrenskraft, någonting som motverkar den devalvering som har genomförts. Samtidigt kommer majoriteten av de enskilda människorna att få en minskad köpkraft som resultat av skatteförändringen, av urholkat inflationskydd och dessutom av höjda priser eller minskade löner till följd av finansieringen. Det är sanningen om det som Ola Ullsten i dag kallade för den största skattereformen – jag antar att han menade under efterkrigstiden.

Talmannen anmälde att Wilhelm Gustafsson anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 101 BO SÖDERSTEN (s):

Herr talman! Jag skall i mitt inlägg här i kväll säga något om sambandet mellan den skattepolitik och växelkurspolitik som berörs i den proposition vi nu behandlar. Jag skall kortfattat belysa några verkningar av de alternativ som vi från socialdemokratiskt håll har fört fram. Vidare skall jag ta upp en fråga som hittills knappast alls har berörts i debatten, nämligen det förslag om en tillfällig vinstskatt som återfinns som en socialdemokratisk reservation i skatteutskottets betänkande. Jag kan emellertid inte avstå från att först säga några ord om det meningsutbyte som vi nyss har lyssnat till.

Moderaterna tycks spela en egendomlig dubbelroll. Å ena sidan säger de att det förslag till skattereform som mittenpartierna och socialdemokraterna nu har presenterat är en form av nollsummespel, som inte skulle ha någon effekt på reala variabler i ekonomin. Vi vet å andra sidan att det förslaget som ett bärande moment har en sänkning av marginalskatteerna.

Vad säger då moderaterna när de själva talar om marginalsattesänkningar? Jo, då intar de en extrem attityd. Då återfaller de på den berömda Lafferkurvan och tror att en marginalsattesänkning helt kommer att finansieras, vilket Bo Lundgren också antydde. Men man kan inte se saker och ting på alltför många sätt samtidigt. Om de konservativa tankegångarna om att en marginalsattesänkning får positiva effekter på arbetsutbudet är korrekta, blir det också en positiv realekonomisk effekt av det förslag som socialdemokraterna och mittenpartierna har presenterat. Jag tror att det momentet oåterkalleligen finns där. Enbart det visar att talet om reformen som något slags nollsummereform inte håller.

Nästa viktiga moment i skattereformen är att vi genom att sänka de direkta skatterna har möjlighet att växla ned till en lägre inflationstakt. Vi kan helt enkelt åstadkomma lägre krav på löneökningar. Därigenom får vi ned lönekostnaderna och inflationsgraden.

En skattereform av detta slag måste självfallet, om den skall ha någon effekt, påverka den reala ekonomins sätt att fungera. Kombinationen av å ena sidan en positiv påverkan på arbetsvilja och arbetsutbud och å andra sidan möjligheter till återhållsamhet i avtalsrörelserna, vilket äntligen kan bidra till en positiv lösning av det så länge omtalade lönekostnadsproblemet, gör att vi kan få en helt ny typ av ekonomisk politik. Om vi lyckas med det, vilket naturligtvis är själva motivet för skattereformen, så är det ingalunda ett nollsummespel. Då har vi också, som jag nyss nämnde, lagt grunden för en ny typ av ekonomisk politik.

Den ekonomiska politik som har förts under fyra borgerliga regeringar har nämligen varit misslyckad. Den har inte kunnat lösa våra grundläggande problem. Tvärtom har krisen enbart fördjupats.

De borgerliga regeringarna har inte lyckats hålla kostnadsläget under kontroll. De har inte lyckats göra något åt inflationen. Den avindustrialisering som inleddes i stor omfattning åren 1977–1978 har inte kunnat vändas, utan den har tvärtom fortsatt. Investeringar och produktivitet har sackat efter. Detta har tvingat regeringen på defensiven. Det är helt följdriktigt att man på nytt har tvingats till en devalvering.

Även om en devalvering är en riskfylld åtgärd, saknar den inte logik i dagens läge. Den syftar just till att styra över vår inhemska efterfrågan till svenska produkter och också att göra det lättare för exportindustrin att konkurrera. Men om en devalveringspolitik skall lyckas måste den föras med konsekvens. Skall den förbättra vårt bytesbalansläge, då måste det ske genom att man sänker vår inhemska efterfrågan genom att dra ned den totala absorptionen, som det heter på fint ekonomiskt språk.

Detta är lag nr 1 A i internationell ekonomi, och jag tror inte att man heller i regeringskansliet vill sätta den i fråga. Det är då så mycket märkligare att man samtidigt med en devalvering vill sänka momsen. Visserligen blir den planerade momssänkningen nu inte så stor som den ursprungligen var tänkt, men det är i alla fall 3 eller kanske 4 miljarder som man är beredd att avhända sig.

Stimulerar man den totala efterfrågan på detta allmänna sätt, så omintetgör man en betydande del av devalveringens effekter. Meningen med en devalvering är ju att skapa jobb i Sverige, men en momssänkning gör precis tvärtom: 50 % av de jobb som skapas hamnar utomlands. Det följer av det enkla faktum att vår marginella importbenägenhet är kraftig och att den ligger runt 50 %, så att hälften av den efterfrågestimulans som en momssänkning ger spiller över i ökad import.

Vi går nu mot en svår vinter med hög arbetslöshet. Särskilda åtgärder för att bekämpa arbetslösheten är också av nöden. De bör då vara sådana som ger omedelbara effekter. Därför har vi yrkat på en kraftig ökning av bidragen

till beredskapsarbeten, med 1 345 milj. kr. mer än vad regeringen har råd med. I förra veckan stod arbetsmarknadsministern här i talarstolen och talade väl om beredskapsarbeten och önskvärdheten av sådana. Men han och mittenregeringen kan ingenting göra. Det beror på att regeringen har avhänt sig resurser genom just momssänkningen. Ett annat flagrant exempel på slöseri är skatterabatterna till bank- och aktiesparande, vilka inte fyller någon vettig samhällsekonomisk funktion – utom den att tillåta överflyttning av pengar mellan konton – men vilka i varje fall kostar statskassan runt 1 200 miljoner i år.

Vi har också föreslagit andra åtgärder som stimulanser till bostadsbyggandet i form av temporära hyresrabatter för att sänka inflyttningshyrorna i nyproducerade lägenheter. En sådan åtgärd kostar runt 50 miljoner per 10 000 lägenheter, men den skulle i dagens läge ha en mycket positiv effekt. Vi har i krisprogram och annorstädes antytt att vi kan tänka oss ett stöd till industrins investeringar genom en s. k. marginell investeringssubvention. Kostnaden för en sådan åtgärd kan begränsas till ett å två år – för det gäller att dra fram investeringarna just nu – och den skulle uppgå till 70–80 miljoner per investerad miljard. Lyckades en sådan politik skulle vi på ett avgörande sätt bidra till att lösa kanske det mest centrala problem som svensk ekonomi i dag har.

Alltså: genom att tillfälligtvis satsa på beredskapsarbeten och andra arbetsmarknadsåtgärder, genom att stödja bostadsbyggande och industriinvesteringar kan vi för ungefär hälften av vad momssänkning och skattesparande kostar genomföra åtgärder som snabbt gynnar investeringar och motverkar arbetslösheten.

Regeringens politik ger mer och mer ett intryck av en extrem kortsiktighet. Det finns ingen fast linje i den borgerliga politiken. Man tycks alltmera anamma maximen "efter oss syndafloden". Devalveringen kommer att leda till relativt stora vinstökningar, inte minst för skogsindustrin samt massa- och pappersindustrin, för att ta ett par specifika exempel. De ger i rätt stor utsträckning karaktären av vad man ibland brukar kalla för windfall gains. Under senare delen av 1982 är det också ganska troligt att vi får en internationell konjunkturuppgång. Det här gör att vinsterna under nästa år kommer att stiga kraftigt. Konjunkturinstitutet beräknar i den rapport som kom i går att industrins driftsöverskott 1982 kommer att stiga med 56 %. Den ökningen kommer sannolikt att fortsätta och bli ännu större 1983.

Stigande vinster är välkomna ur vissa synpunkter, men samtidigt skapar de problem. Det är ju ingalunda så att lönerna kommer att stiga tillnärmelsevis lika mycket som vinsterna. Tvärtom är där återhållsamhet önskvärd. Men kommer en sådan att vara möjlig inför 1983 års avtalsrörelse? Propositionen ägnar inte sådana strategiska betraktelser en rad. Där gäller det bara att hanka sig fram från dag till dag. Men vi socialdemokrater måste ha siktet inställt också på vad som kommer även efter nästa val.

För att bidra till en sanering av vår ekonomi och lägga grunden för en positiv avtalsrörelse 1983 har vi därför föreslagit en tillfällig vinstskatt. Den

innebär att de vinstökningar utöver 5 milj. kr. som sker under 1982 skall beskattas med 20 %. De pengarna bör sedan återföras till industrin och investeras där. Men för att få en garanti för att de verkligen investeras och att så sker i Sverige och inte utomlands bör löntagarna få ett ord med i laget. Det här tangerar löntagarfondsproblematiken. Exakt hur löntagarinflytandet över investeringsmedlen bör utformas skall jag inte gå in på här. Det kan exempelvis ske genom att man i varje företag som vill ha del av de här investeringsmedlen skapar en investeringskommitté med ordentlig representation för löntagarna.

En vinstskatt och ett ökat löntagarinflytande över investeringarna lägger en bra grund för en sanering av vår ekonomi och hjälper till att klara ut de motsättningar som eljest kan torna upp sig och bli olösliga.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att i första hand få yrka bifall till den socialdemokratiska reservationen nr 9 i skatteutskottets betänkande och i övrigt till de socialdemokratiska reservationerna i betänkandet.

Anf. 102 BO LUNDGREN (m) replik:

Herr talman! Bo Södersten inledde med att tala om att vi moderater borde välja argumentationsform. Antingen skall vi säga att en marginalskattesänkning leder till att arbete, företagande etc. stimuleras och att vi i viss mån kan få till stånd en självfinansiering. Bo Södersten instämde, vilket är litet förvånande, i att en sådan faktiskt kan bli aktuell. Eller också skall vi säga att det blir ett nollsummespel, att ingenting händer.

Vad som händer beror mycket på hur omläggningen är utformad. Det är alldeles riktigt att man i vissa fall kan hävda att det blir en självfinansiering, varför övrigt finansieringsbehov försvinner. Det var just det som jag talade om tidigare i kväll. Den nu aktuella omläggningen innehåller två komponenter som faktiskt gör att det inte ens blir ett nollsummespel.

För det första skall omläggningen finansieras med arbetsgivaravgifter eller med en produktionsfaktorsskatt, som man helst skall försöka avräkna från framtida löneökningar. Det kan sedan diskuteras om det är möjligt eller inte. För det andra, och det är väsentligt, skall man förutom finansieringen urholka inflationsskyddet i skatteskalen så att man inte tar hänsyn till större inflation än 5,5 % under åren 1983–1985. Så fort det blir en högre inflationstakt, skärps skattetrycket. Det innebär att det inte bara är fråga om plus minus noll, utan om ett skärpt skattetryck. Och då faller i mycket stor utsträckning förutsättningarna för Bo Söderstens kritik.

Det vi kritiserar är alltså att effekten av denna omläggning totalt sett blir en efter hand skärpt beskattning för varje år. Den skärpta beskattningen kommer naturligtvis i sin tur att leda till kompensationskrav vid bl. a. löneförhandlingar. Om exempelvis inflationen år ett skulle vara 9 % medan bara 5,5 % kompenseras, blir det bara det året en skatteskärpning på runt 2–3 miljarder kronor. Jag kan inte tänka mig annat än att löntagarorganisationerna tar hänsyn till detta vid en löneförhandling, och då blir naturligtvis lönekraven något större. Det kommer kanske ändå att vara problem att ur

reallönesynpunkt få ekvationen att gå ihop. Det blir svårt att få en verklig avräkning. Priserna stiger till följd av höjningar av arbetsgivaravgifterna – för att inte tala om avgifter till eventuella löntagarfonder, om nu, vilket vi hoppas inte sker, socialdemokraterna skulle vinna nästa val.

Allt detta borgar för att inflationsutvecklingen, även om den dämpas, fortfarande kommer att vara så hög att inflationstakten urholkar denna reform. Då ger den inte den självfinansierande effekt som vi menar att en verklig, varaktig marginalskattereform skall ha.

Anf. 103 BO SÖDERSTEN (s) replik:

Herr talman! Vi har först frågan om marginalskatterna. Vad vi säger är att en sänkning av marginalskatterna med stor sannolikhet positivt påverkar arbetsutbudet. Jag, och jag tror de flesta socialdemokrater, har aldrig någonsin förnekat den tankegången. Vad vi däremot har ifrågasatt är de extrema varianterna av denna tankegång som moderaterna har förfäktat, nämligen att en marginalskattesänkning skulle vara självfinansierande. Det tror vi ingalunda. Det är två helt skilda saker. Men det måste ju vara moderaterna som har bekymren i den här frågan. Det är ni som har intagit den extrema ståndpunkten. Ett av de väsentligaste inslagen i den nya skattereformen är just marginalskattesänkningen. Det kan ju inte vara så att det är en moderat marginalskattesänkning som har väldigt positiva effekter på arbetsutbudet, men att om samma marginalskattesänkning genomförs av socialdemokrater och mittenpartier, skulle den plötsligt sakna de positiva effekterna. Jag kan inte tänka mig att det är någon arbetstagare som ser efter vilket parti som har genomfört hans skattesänkning. Jag tror nog att moderaterna har litet bekymmer på den här punkten.

Sedan talar Bo Lundgren väldigt vältaligt och utförligt om detta med inflation. Det sorgsamma är bara att han missar poängen och att han förutsätter vad han egentligen skall bevisa. Själva poängen i skattereformen är nämligen den, att genom att vi nu gör en rejäl sänkning av de direkta skatterna så gör vi det möjligt för löntagarna att kräva mycket låga ökningar i nominella löner, eller att kanske till och med gå med på ett lönestopp, och ändå kunna räkna med att få sin reala standard förbättrad eller åtminstone bevarad. Det är det som är det intressanta. Och kan vi på det sättet sänka de nominella lönekraven så kan vi också, naturligtvis med hjälp av den vinstskatt som jag tidigare har talat om, bädda för en lugn avtalsrörelse 1983. Då har vi alltså åstadkommit någonting som borgerliga partier hittills under fem år totalt och skändligen har misslyckats med. Då kan vi också växla ner inflationstakten och klara 5- eller 5,5-procentsspärren. Då finns det alltså goda förutsättningar för det. Det är däri som logiken ligger.

Anf. 104 BO LUNDGREN (m) replik:

Herr talman! Bo Södersten säger att han och flertalet socialdemokrater ser resultatet av en marginalskattesänkning som någonting som positivt påverkar arbetsutbudet, och det trodde han hade gällt generellt. Jag tror inte att

det är riktigt så enkelt. Det är nog många som har förnekat effekten i sig själv. Men det intressanta är ju, att enligt beräkningar som har gjorts i ekonomidepartementet av oberoende ekonomer – eller hur man vill uttrycka det: de är alltså inte partipolitiskt bundna – så skulle en självfinansiering av den reform som diskuterades i trepartiregeringen i våras kräva att arbetsutbudet ökade med något över 1 % per år, per steg, i genomförandefasen. Det är alltså en väldigt begränsad ökning av arbetsutbudet, och nog menar väl Bo Södersten, att om vi har ett visst arbetsutbud skulle man kunna klara en hundradels ökning av detta. Man måste väl få åtminstone den effekten av en marginalskattereform. Då kan man alltså diskutera i termer av självfinansiering.

Jag är medveten om att det kan förekomma situationer när man av konjunkturskäl eller andra skäl snabbt måste motverka den köpkraftspåspädning som en marginalskattesänkning innebär. Vi menar att man i första hand bör använda sig av besparingar av de offentliga utgifterna, och den uppfattningen har vi redovisat hela tiden under denna debatt.

Det är naturligtvis inte så att en moderat marginalskattesänkning som är likadan som en som genomförs av någon annan skulle ha andra effekter. Men det som vi hela tiden har diskuterat här, och som jag hoppades hade gått fram, är att den marginalskattesänkning, eller rättare sagt skattcomläggning, som vi moderater vill ha inte är samma som den som nu har föreslagits av arbetsgruppen för folkpartiet, centern och socialdemokraterna. Det är rätt väsentligt. Denna marginalskattesänkning tillsammans med de andra ingredienserna, finansieringen och urholkningen av inflationsskyddet, genomförs stegvis under tre år från 1983. Det som då förvävar mig är den tvärsäkerhet med vilken Bo Södersten finner sig föranlåten att utgå från att han redan har bevisat att man näst intill kan få lönestopp. Det är den totala effekten genom medlemmarnas köpkraft som rimligen är grunden för löntagarorganisationernas agerande i löneförhandlingar. Det kan över huvud taget vara svårt att göra en avräkning av arbetsgivaravgiften. Det kan alltså leda till att man höjer priserna. Vet man att en inflation på 8 à 9 % – ja, allt över 5,5 % – urholkar inflationsskyddet och skärper skattetrycket, måste man naturligtvis begära löneökningar. Vi har också den internationella påverkan när det gäller inflationen, en påverkan som vi inte kan isolera oss ifrån i Sverige.

Allt detta talar för att även om det kan bli en dämpning av inflationstakten så kommer vi ändå att ha en inflation som under genomförandeperioden ligger över 5,5 %. Då blir det skattes kärpningar. Det är det som är skillnaden mellan denna reform och den av oss förordade.

Anf. 105 BO SÖDERSTEN (s) replik:

Herr talman! Låt oss se hur den här debatten började! Det var så att Bo Lundgren gick upp och anföll av alla partier bakom den här skatteöverenskommelsen de stackars folkpartisterna. Han försökte förklara att de bar på några lögnar, därför att de naturligtvis – om de förstår ekonomi, vilket jag hoppas att de gör – också måste ha insett att poängen bakom marginalskat-

tesänkningen är dess effekter på den reala ekonomin, det som ni kört upp och ned på ett alldeles överdrivet sätt. Vi går inte på era överdrifter med Lafferkurvor och annat. Men samtidigt säger vi alltså att detta är en given poäng. Det är ett av skälen till att vi står bakom den nya stora reformen.

När ni försöker få det till att en marginalskattereform, genomförd av socialdemokraterna och mittenpartierna, inte får några reala effekter, måste ni tala mot bättre vetande. Det kan inte vara någonting annat än ett exempel på en ganska enkel politisk opportunist. Det kanske ni kan köra med ute i buskarna, men det är litet farligt att ta upp den tanketråden här i riksdagen.

Nästa sak gäller frågan om inflationsbekämpningen. Ingen kan naturligtvis veta någonting precis om framtiden. Men alla måste förstå att vi aldrig kan lyckas föra en framgångsrik politik med mindre än att vi lägger upp den så att den har möjlighet att lyckas. Det är det som är själva poängen i den andra delen av skattereformen, när vi gör det möjligt för de stora löntagarorganisationerna att gå med på mycket låga nominella löneökningar och ändå få en bevarad standard. Det har hittills varit alldeles omöjligt, men efter den stora skattereformen kommer det att vara möjligt. Om det finns något parti som har möjlighet att komma överens med de stora löntagarorganisationerna och vinna deras förtroende, så är det rimligtvis det största partiet i landet. Därför ser vi också hur vi på det andra planet kan förvänta oss att få mycket positiva effekter på den reala utvecklingen i landet. Det här ger oss alltså förutsättningar att äntligen komma åt inflationsproblematiken och växla ned lönetakten.

Lägger man samman dessa båda positiva effekter – stimulansen på arbetsutbudet och möjligheten till en helt ny inflationsbekämpande politik – är man också långt borta ifrån det här talet om nollsummespel. Då visar det sig alltså att moderaternas kritik inte är någonting annat än ett slags ledsnad över att de hoppade på fel tåg eller kanske snarare att de hoppade av rätt tåg och att de nu inser att de gjorde det.

Talmannen anmälde att Bo Lundgren anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 106 BERNT NILSSON (s):

Herr talman! Jag avser att i mitt anförande behandla de regionalpolitiska frågorna i propositionen och arbetsmarknadsutskottets betänkande eller – rättare sagt – de regionalpolitiska försämringarna.

Vi tycker på socialdemokratisk sida att det är anmärkningsvärt att regeringen nu föreslår stora och omfattande förändringar av de regionalpolitiska medlen, dels därför att regeringen om ett par månader avser att lägga fram en proposition i ämnet, dels därför att nedgången inom svenskt näringsliv är så markant f. n. Vad som behövs just nu är sannerligen inga inskränkningar i stödet och stimulansen till näringslivet i allmänhet och inom stödregionerna i synnerhet, där vi vet att nedgången är besvärande.

Vi vet också alla att bostadsbyggandet, som har så stor betydelse för sysselsättningen, har minskat katastrofalt och ligger mycket lågt i stort sett i hela landet. Investeringarna inom industrin är låga och i stödområdena närmast obefintliga. Och det märkliga är att regeringen nu lägger fram förslag om avsevärda försämringar av regionalpolitiken.

Jag vill påstå att det är att medvetet försämra den situation som föreligger.

Jag skulle vilja anknyta till Alf Wennerfors resonemang tidigare i dag, där han ondgjorde sig över att vi påstod att man medvetet gör försämringar. Jag påstår fortfarande att det är på det sättet genom den arbetsmarknadspolitik som förs och de åtgärder som nu vidtas. Alf Wennerfors är inte här nu, men det kan jag inte rå för, eftersom jag kommer upp så sent. Vi har tillsammans – Alf Wennerfors och jag och de övriga i utskottet – gjort resor ute i landet där vi fått möjlighet att sätta oss in i problemen i olika områden och i stödområdena i synnerhet.

Jag skulle gärna vilja veta vad det är som motiverar att man vidtar de försämringar som det är fråga om. Förslagen innebär, menar jag, att man medvetet kommer att försämra situationen för människorna i de regioner som blir drabbade. De innebär också att det blir de svagaste regionerna i samhället som ånyo kommer att få bära den tyngsta bördan. Flera av de åtgärder som regeringen föreslår under avsnittet Arbetsmarknadspolitiken kommer också att få denna verkan, vilket tidigare i dag har belysts här.

Regeringsförslaget att dra ner det regionalpolitiska stödet med 300 milj. kr. innebär att stödområdena 1–3 drabbas i första hand. Detta drabbar inte mindre än 66 kommuner, varav flera har akuta sysselsättningsproblem i dag. Tidigare har man haft rätt att få ränte- och amorteringsfria avskrivningslån för maskiner och inventarier. Men den möjligheten kommer nu att tas bort, och man kan fråga sig av vilken anledning. Vi vet, som jag sade förut, att behovet är mycket stort och välmotiverat.

I samma stödområden, 1–3, tas rätten att få lokaliseringsslån till rörelsekapital bort. Samma sak har också föreslagits när det gäller rätten att få lokaliseringsslån till marknadsföring och produktutveckling. Där har emellertid utskottets majoritet begärt ett nytt förslag i den proposition som kommer till våren och alltså ändrat på regeringens förslag.

Behovet av de stöd som jag här har nämnt har varit utomordentligt stort – det råder ingen tvekan om den saken. Man kan fråga sig av vilken anledning man vill göra dessa förändringar. Jag tycker det är helt oförklarligt när det gäller just den här typen av stöd.

Det värsta är kanske emellertid att rätten till lokaliseringsslån skärs ner i samtliga landets stödkommuner, från 70 % till 35 % av det godkända stödunderlaget.

Vi socialdemokrater kan inte acceptera en sådan politik. Vi har hävdat att man skall kunna arbeta sig ur den ekonomiska kris som de borgerliga regeringarna har försatt oss i. Härvid menar vi att även de svagt utvecklade områdena måste få möjligheter att dra sitt strå till stacken, och att

människorna inom dessa områden också skall kunna få sysselsättning. Vi måste så att säga få alle man till pumparna så att vi kan producera mer, exportera mer och betala de skulder vi fått oss pådragna från det ögonblick vi fick borgerliga regeringar i landet.

Regeringen har följt svältlinjen, dvs. att vi skall svälta oss ur krisen. Det menar vi är en helt omöjlig linje när det gäller att komma till rätta med de stora problem det är fråga om. Vi måste, som jag säger, arbeta oss ur denna kris. Regeringens naiva resonemang om att banker och andra finansieringskällor skall ställa upp i stället är utomordentligt egendomlig, tycker jag.

Vi vet att det redan nu råder svårigheter att placera IG-lån. Det är omöjligt att bankerna kommer att bevilja lån till de förmånliga regler som hittildags har gällt för våra stödformer. Visserligen kommer man kanske att bevilja lån – det är mycket möjligt – men till vilka räntekostnader och amorteringskostnader? Vi skall inte inbilla oss att bankerna ger lånen gratis. Mig veterligt finns det ingen bank i det här landet som idkar välgörenhet av något slag, och det kommer det inte att finnas i fortsättningen heller.

Under alla förhållanden är tidpunkten för en försämring av stödformerna felaktigt vald. Därför yrkar jag avslag på den del av propositionen som jag berört och bifall till de socialdemokratiska reservationerna.

Anf. 107 STEN SVENSSON (m):

Herr talman! I reservation nr 6 har arbetsmarknadsutskottets moderata ledamöter redovisat förslag till besparingar av statens utgifter till ett belopp av 130 milj. kr. Samtliga dessa förslag gäller arbetsmarknadsdepartementets verksamhetsområde.

Det första av dessa förslag gäller bidragen till kommunala beredskapsarbeten. Statsbidrag utgår i dag som bekant med 75 % av lönekostnaderna. Till detta kommer ett tilläggsbidrag, som utgår med 20 % av skillnaden mellan det godkända bidragsunderlaget och grundbidraget i arbeten som medför investeringar i byggnader och anläggningar. Vårt förslag innebär att detta bidrag skall sänkas från 20 % till 15 %. Vi markerar dock särskilt att detta förslag inte skall medföra några konsekvenser för de sämst ställda kommunerna.

Det andra besparingsförslaget gäller minskat stöd till industribeställningar. Vi erinrar om att AMS redan nu förfogar över ett större anslag än vad verket har begärt. För nästa budgetår begär AMS 10 milj. kr. Mot den bakgrunden bör vårt besparingsförslag på 60 milj. kr. vara rimligt.

Det tredje förslaget gäller den fortsatta utbyggnaden av arbetsmarknadsinstitutet. I dagsläget är AMI-organisationen utbyggd med ca. 150 arbetslag. Det återstår 20–30 arbetslag att bygga upp. Vi föreslår att man nu sätter stopp för den fortsatta utbyggnaden, bl. a. för att överväga hur den framtida ambitionsnivån bör se ut.

Det förslag som vi har redovisat i motion nr 11, och som vi reseranter har ställt oss bakom, skall ses som ett led i vår strävan att skapa bättre balans i statsbudgeten.

Nr 24

**Onsdagen den
11 november 1981**

*Vissa ekonomisk-
politiska åtgärder*

Som framgått av debatten tidigare i dag har vi redovisat ett stort antal besparingar i statens utgifter. Detta medför att vi dels kan inleda vår föreslagna marginalsattesänkning redan från nästa år, dels kan betala den genom de besparingar som vi har föreslagit och inte genom skatter som ytterligare försämrar vårt lands konkurrenskraft.

Att införa en proms – eller att fortsätta höjningarna av arbetsgivaravgifterna – i ett läge där vårt land mest av allt behöver investeringar i näringslivet, är att sätta en broms på de krafter som skall skapa utveckling och förnyelse och därmed säkra sysselsättning och välfärd.

Herr talman! Det finns emellertid anledning att jag redovisar ytterligare några synpunkter rörande arbetsmarknadsinstitutet. Även om – som det har uppgetts till oss – arbetslagen synes fungera väl, finns det andra problemställningar som är värda att uppmärksamma. Detta förhållande motiverar ytterligare att man nu stannar upp och gör en utvärdering av organisationen som sådan.

Jag vill först påminna om de problem som uppkom i samband med bildandet av den nya organisationen. Den dåvarande regeringens organisationsförslag blev som bekant åtskilligt försenat. En viktig orsak till att dessa problem tornade upp sig var statens övertagande av de uppgifter som tidigare låg hos de fristående arbetspsykologiska instituten. I praktiken innebar reformen att man socialiserade nio privata företag med ca 40 lokalkontor, spridda över hela landet med sammanlagt 300 anställda. I sin tur innebar detta att man till 90 % monopoliserade den berörda verksamheten hos staten.

Vi moderater tog avstånd från dessa planer, när ärendet var uppe i riksdagen. Det framgår av vår reservation, som då fogades till det aktuella betänkandet från arbetsmarknadsutskottet.

Nu när vi sitter med facit i hand visar det sig att allt det som vi då varnade för mer eller mindre har besannats. Integrationen av tre disparata system i en och samma organisation har inte lyckats. Effektivitetsförlusterna är mycket höga. Kompetensuttuningen accelererar snabbt. Möjligheterna att effektivisera och ekonomisera genom upparbetandet av alternativa marknader har helt försvunnit. Kort sagt innebär erfarenheterna av den nuvarande verksamheten att den blivit alltför statisk – det förekommer egentligen ingen kvalificerad metodutveckling.

Att arbetsmarknadsinstitutet ur organisatorisk och effektivitetsmässig synpunkt inte har kommit ens i närheten av vad man förväntade sig vitsordas av psykologer som på nära håll har följt denna verksamhet. Två chefspsykologer, som i samband med statens övertagande av de fristående företagen övergick till en forskningsinstitution, föreslog att man skulle samla de arbetspsykologiska resurserna i ett särskilt bolag med resultats- och lönsamhetskrav.

Från denna institutions sida, som heter Rådet för företagslednings- och arbetslivsfrågor, FA-rådet, föreligger ett klart intresse för samhällsekonomiska forskningsområden. Detta intresse bör man enligt vår mening

allvarligt ta fasta på, framför allt nu när landet befinner sig i ett läge där man förutsättningslöst måste pröva på vilket sätt den offentliga sektorn kan strukturomvandlas och ekonomiseras.

Herr talman! Till sist skall jag kommentera det särskilda yttrande som vi fogat till arbetsmarknadsutskottets betänkande. Det gäller frågan om användningen av arbetsgivaravgifter som regionalpolitiskt medel. I det yttrandet konstaterar vi att den nuvarande regionalpolitiken inte fått den effekt som är önskvärd. Det är därför nödvändigt att man i framtiden söker sig fram på nya vägar. Enligt vår uppfattning bör generellt verkande medel komma till ökad användning på bekostnad av det nuvarande i allt väsentligt selektiva stödsystemet. Ett generellt medel av stort intresse är att variera arbetsgivaravgiften med hänsyn till situationen i olika regioner. Vi hälsar därför med tillfredsställelse det utredningsarbete som pågår i denna fråga och förutsätter att den aviserade regionalpolitiska propositionen kommer att innehålla förslag i denna riktning.

Vi har funnit att de hittills utnyttjade regionalpolitiska stödformerna inte förmår häva de nuvarande trenderna. Ensidigt riktade stödåtgärder gynnar inte det näringsliv som redan finns i stödområdet. Konkurrensen kan snedvridas och sysselsättningen hotas i de företag som redan är etablerade på orten i fråga. Riktade stödåtgärder kräver dessutom en byråkratisk beslutsprocess, och man riskerar att behandla vissa företag orättvist.

En tyngdpunktsförskjutning måste nu ske när det gäller statens engagemang på skilda områden, från en fortsatt utbyggnad av den offentliga sektorn till en ökad stimulans med generella medel av hela näringslivet. Vad frågan ytterst gäller är vilka kostnader för selektiva åtgärder på t. ex. arbetsmarknads- och regionalpolitikens område vi kan tillåta belasta vår internationella konkurrenskraft.

Summerar man alla de krav på nyetableringar, nylokaliseringar etc. som kommunerna har redovisat i Länsplanering 80, kan man lätt konstatera att nyföretagandet i Sverige måste mångfaldigas. Allt fler kommuner har begärt att bli förklarade som stödkommuner och i konsekvens därmed få tillhöra stödområdet. Vid de många studiebesök ute i olika län som vi ledamöter i arbetsmarknadsutskottet har företagit under åren, har vi kunnat konstatera att en inplacering i stödområdet är ett hett eftertraktat mål för många kommunalpolitiker.

Denna utveckling bekräftar vår uppfattning att generellt verkande medel är att föredra framför selektiva åtgärder. Alternativet till detta synsätt är att successivt tvingas acceptera de kommunala kraven, med den risk detta innebär att hela landet snart förvandlas till ett enda stödområde. Är det på detta sätt, herr talman, som solidariteten från oss som bor i Syd- och Mellansverige med dem som bor i utsatta områden i Norrland och på Gotland skall uttryckas?

I ett senare inlägg kommer min kollega Anders Högmark att kommentera övriga regionalpolitiska problemställningar som vi tagit upp i våra motioner, så jag ber att få hänvisa till hans anförande.

Nr 24

Onsdagen den
11 november 1981

*Vissa ekonomisk-
politiska åtgärder*

Vad läget nu kräver är inte överbudspolitik, utan den mest angelägna uppgiften när det gäller att säkra arbete åt alla är att skapa en ekonomisk, social och näringspolitisk miljö, där skaparlusta, personliga insatser och arbetsvilja befrämjas. Den i särklass viktigaste åtgärden därvid är att förbättra industrins lönsamhet och vidta sådana åtgärder som stärker näringslivets konkurrenskraft inte minst gentemot utlandet. Vad det svenska näringslivet i dag lider av är obalans i kostnaderna och en dålig anpassning till förändringarna på världsmarknaden.

Därför krävs en politik som kan sänka näringslivets kostnader och som gynnar tillväxten. Därmed kan situationen förbättras i landets alla regioner. De regionalpolitiska åtgärderna innebär eljest att man flyttar sysselsättningsproblemen mellan och inom regionerna. I takt med en sådan omläggning av politiken som vi förordar kan de selektiva styrmedlen och subventionerna avvecklas till gagn för oss alla. En framgångsrik arbetsmarknads- och regionalpolitik måste baseras på åtgärder som kan ge förutsättningar för ett konkurrenskraftigt näringsliv. Det är ju detta näringsliv som ytterst skall bära upp och försörja den offentliga sektorn!

Herr talman! Jag ber därför att få yrka bifall till reservationerna 5, 6 och 8 i arbetsmarknadsutskottets betänkande samt i övrigt till utskottets hemställan.

Anf. 108 EVA WINTHER (fp):

Herr talman! De senaste månadernas arbetslöshetssiffror är ur svensk synvinkel mycket höga, 127 000 personer i september och 133 000 vid oktobermätningen. Så höga har inte siffrorna procentuellt sett varit sedan början på 70-talet.

I mitt eget hemlän är situationen allvarligare än på länge: över 10 000 arbetslösa och 18 sökande till varje jobb. I min hemkommun var 1 615 personer arbetslösa, och de hade 130 lediga jobb att välja mellan vid mättillfället i oktober. Det är höga och oroande siffror i ett land där vi politiker har som mål att alla människor som vill förvärvsarbeta också skall kunna göra det.

F. n. drabbas männen mer än kvinnorna, trots dessas högre arbetslöshet, och det beror på nedgången i industrisysselsättningen. Det är till stor del den tunga industrin som drar ned sin sysselsättning, utan att andra jobb kommer i stället.

När det gäller ungdomarna i åldern 16–19 år är mer än 10 % arbetslösa. De unga flickorna drabbas hårt och har en arbetslöshetsprocent på 16 %. De unga invandrarna drabbas ännu hårdare och hade en arbetslöshetsprocent i september på 17 %. Besvärligast är det kanske för 18–19-åringarna. Införandet av den företagsförlagda gymnasieutbildningen har förbättrat situationen för ungdomar i åldern 16–17 år.

Antalet människor som berörs av varsel har också ökat. Arbetslöshetsstiderna blir längre.

Det är naturligtvis ingen hjälp för den som är arbetslös att få höra att andra

länder i västvärlden har en högre arbetslöshet än Sverige. Och situationen är oroande i vårt land. Men arbetslöshetssiffrorna i t. ex. USA på 7.5 %, i Västtyskland på över 5 % och i Danmark på ungefär 10 % borde ge oppositionen en tankeställare när man bedömer den arbetsmarknadspolitik som bedrivs i Sverige. Skall vi kunna vända på utvecklingen och skapa nya jobb behövs det för det första åtgärder med verkan på kort sikt, dvs. arbetsmarknadspolitiska åtgärder av olika slag, och för det andra behövs långsiktiga åtgärder för att vi skall få balans i vår ekonomi. AMS har tidigare i år fått en förstärkning på 2.1 miljarder kronor förutom budgetanslaget till beredskapsarbeten och arbetsmarknadsutbildning m. m., åtgärder som redan haft en uppbromsande effekt på ökningen av arbetslösheten. Totalt har det satsats ungefär 6.6 miljarder på arbetsmarknadspolitiska åtgärder hittills det här året.

Regeringens program för en ekonomisk offensiv, som vi behandlar här i kammaren i dag, hör till de långsiktiga åtgärder som behövs.

Programmet innehåller det som Ullstenplanen föreslog: en nödvändig åtstramning kombinerad med offensiva satsningar för att få växtkraft i näringslivet och tryggare jobb.

Det finns inga genvägar till återvunnen balans. Sveriges problem är att vi konsumerar mer än vi producerar. Då måste vi minska konsumtionen och öka produktionen. Vårt problem är att vi inte betalar för en tredjedel av statsutgifterna utan lånar till dem. Då vi inte är beredda att höja skatterna finns ingen annan väg än att minska utgifterna. Industrins svårigheter beror på att det varit för dyrt att tillverka svenska varor. Då måste vi på ena eller andra sättet se till att det blir billigare, så att det går att sälja varorna.

När det gäller de besparingsåtgärder inom arbetsmarknadsutskottets område som vi diskuterar i dag, skall jag ge några synpunkter på de besparingar som rör det regionalpolitiska stödet.

Jag har i och för sig förståelse för det argument som socialdemokraterna framför, att det är onödigt att redan nu förändra det regionalpolitiska stödet, när det kommer en proposition våren 1982. Men det finns faktiskt skäl som talar för. Bl. a. är lokaliseringstödet nuvarande konstruktion sådan att det krävs en industriell expansion för att stödet skall komma till användning.

I de områden som verkligen behöver ett mer differentierat näringsliv – i det inre av skogslänen – är den industriella expansionen näst intill obefintlig. Det finns därför en hel del pengar som aldrig kommer till användning.

Jag tycker också att den här besparingsåtgärden kan ses som ett steg på vägen att förskjuta tyngdpunkten av stödet till de områden som bäst behöver det. Vi har den uppfattningen att stödområdet bör reduceras, och därför tycker jag inte att socialdemokraternas argumentation håller.

Moderaterna har presenterat en besparingslista i anslutning till proposition nr 130. Sten Svensson angav att man ville satsa på sparåtgärder för att få ihop till finansieringen till marginalsattesänkningen. Vad jag inte kan förstå är moderaternas särskilda yttrande när det gäller den differentierade arbetsgivaravgiften. Visserligen har moderaterna en motion om saken, men

eftersom industriministern för länge sedan har tillsatt en utredning, som redan har lämnat sitt förslag, så borde det kanske inte behövas något särskilt yttrande i det avseendet.

Med det, herr talman, vill jag yrka bifall till utskottets hemställan och avslag på de socialdemokratiska och moderata reservationerna.

Anf. 109 BERNT NILSSON (s) replik:

Herr talman! Eva Winther säger att det finns vissa skäl att ändra det regionalpolitiska stödet, och detta motiveras med att stödet bör ges där det bäst behövs. Det är klart, men det är väl ändå så, att det kan vara lämpligt att ge stöd där det över huvud taget behövs. Det är ju inte meningen att det skall försämrats där stödet bäst behövs. Dessutom innebär ju den proposition som nu lagts fram att stödet kommer att försämrats inom samtliga stödområden. Därför ser vi hur sysselsättningen minskar i de delar av landet som i dag inte tillhör stödområdet men som också skulle behöva stöd.

Nu utgår tyvärr inte något stöd. Problemen är emellertid mycket stora. Med den nuvarande uppläggningsen kommer man inte att få det bättre i exempelvis Norrbotten – om vi nu utgår ifrån att det kanske är sämst där – bara därför att andra stödområden får det sämre. Därför är det inte logiskt att hantera frågan som regeringen har gjort. Om man skall göra en ändring till våren, hade det varit lämpligt att ta upp samtliga frågor på en gång. Dessutom kan man ifrågasätta, om det över huvud taget är vettigt att minska stödet med tanke på situationen på arbetsmarknaden i dag. I stället behövs det kanske ytterligare stöd på flera håll. Enligt vår uppfattning borde det inte bli någon ändring, vilket gör att vi yrkar avslag på propositionen.

Anf. 110 STEN SVENSSON (m) replik:

Herr talman! Eva Winther sade att vårt särskilda yttrande inte är behövligt. Jag vill redovisa en motsatt ståndpunkt. Det är en viktig markering. Den är viktig av två skäl. För det första anser vi att förslaget måste komma så snart som möjligt för att det skall sätta sin prägel på det fortsatta arbetet. För det andra skall markeringen uppfattas som ett kraftfullt stöd till herr Åsling, om han kommer med förslag som innebär en sänkning av arbetsgivaravgifterna. Han skall också ha klart för sig, liksom hela regeringen, att det också är en markering av att vi inte vill se några förslag som innebär en höjning av arbetsgivaravgifterna.

Anf. 111 EVA WINTHER (fp) replik:

Herr talman! Bernt Nilsson sade att det måste vara felaktigt att minska stödet i dag. Men det här är ju ett stöd som inte kommer till användning, eftersom vi inte har någon expansion inom näringslivet. Stödets konstruktion är sådan att det inte kommer till användning, om vi inte har någon expansion. F. n. används det därför inte, och då kan vi lika gärna dra ned en del när det gäller dessa pengar. ERU är nu klart med en mycket intressant utvärdering av det regionalpolitiska stödet, och där redovisas just de här synpunkterna.

Man framhåller att det regionalpolitiska stödet inte används på grund av att det inte finns någon expansion inom näringslivet. Naturligtvis håller jag med Bernt Nilsson om att problemen är mycket stora på många håll, men frågan är om de skall lösas med regionalpolitiska åtgärder. När det gäller orter som ligger utanför stödområdet bör man ju i stället använda sig av arbetsmarknadspolitiska och näringspolitiska åtgärder.

Sten Svensson sade att det särskilda yttrandet skall utgöra en markering. Naturligtvis, men i regel brukar väl tillgodosedda krav inte medföra att man använder sig av möjligheten att avge ett särskilt yttrande. Ett särskilt yttrande eller en reservation tillgriper man väl när man är missnöjd med någonting.

Anf. 112 BERNT NILSSON (s) replik:

Herr talman! Eva Winther kom med en underlig motivering i det senaste inlägget. Hon sade, att eftersom det inte finns någon expansion i stödområdena, kan man utan vidare ta bort det här stödet. Jag vet inte om den synen är representativ för regeringen. Har regeringen den synen är det verkligen dags för den att lämna in. Man tycker alltså att eftersom det inte sker någon expansion, går det inte att fortsätta med stödet. Så kan man inte resonera.

Här måste vi först och främst få till stånd en allmän politik som gör att företagen kan arbeta. Och naturligtvis måste man fortsätta att ge lokaliseringspolitiskt stöd. När vi har varit ute i de olika regionerna har vi sett att det lokaliseringpolitiska stöd som ges verkligen har stor betydelse.

Jag är alltså förvånad över Eva Winthers motivering för att ta bort stödet.

Anf. 113 STEN SVENSSON (m) replik:

Herr talman! Det är angeläget att man driver på och tillkännager sin uppfattning om vikten av att man kommer fram så snabbt som möjligt på det här området. Vi har i det särskilda yttrandet markerat att generellt verkande medel måste komma till ökad användning på bekostnad av det nuvarande, i allt väsentligt selektiva stödssystemet. Vi tycker att den meningen dåligt kommer till uttryck i utskottsmajoritetens uttalanden, och därför finner vi det angeläget att särskilt understryka den i det särskilda yttrandet.

Slutligen är det viktigt att framhålla att man, när man går in för ett sådant här system, klart skall säga ifrån att förslagen går ut på att sänka arbetsgivaravgifterna i stödområdena men att man inte på motsvarande sätt skall höja arbetsgivaravgiften i andra områden – då lägger man en straffskatt på expansiva och framtidsinriktade företag som har möjligheter att utvecklas vidare. Därigenom kan man orsaka en sämre sysselsättningsutveckling än eljest. Det är mycket angeläget att föra fram den synpunkten.

Onsdagen den
11 november 1981

*Vissa ekonomisk-
politiska åtgärder*

Anf. 114 EVA WINTHER (fp) replik:

Herr talman! Till Sten Svensson vill jag slutligen säga att jag inte har någon annan mening än han om behovet av differentierade arbetsgivaravgifter. Jag tror att det är ett bra medel, som skall användas. Det håller väl både folkpartiet och centern med om, eftersom industriministern begärt en utredning om det.

Bernt Nilsson tyckte att det var en underlig argumentation jag förde. Men det är väl lika bra att dra in de pengar som inte används? Det här är en stödform som bara fungerar när man har en expansion i näringslivet. Det är ju bättre att vi sparar in de pengar som inte behövs, så att vi får medel till insatser som kan åstadkomma ett expansivt näringsliv. Det gör vi också genom att försöka minska näringslivets kostnader.

Det kan också vara rimligare att använda de pengarna för andra insatser, t. ex. till att minska arbetsgivaravgifterna. Det är möjligt att det kan innebära en bättre skjuts för näringslivet. Jag tror att vi får se över de stödformer vi har, så att de verkligen ger den effekt vi avser att de skall ge.

Anf. 115 LARS ULANDER (s):

Herr talman! Tisdagen den 27 oktober hade avdelningsdirektören i AMS, Åke Dahlberg, en artikel i Dagens Nyheter under rubriken: AMS granskar regeringens stabiliseringspaket: "Kalkylerna håller inte".

Åke Dahlbergs konstaterande är att det s. k. stabiliseringspaketet inte på långa vägar ger de effekter som regeringen har förutsatt. Devalveringen, tidigareläggningen av statligt byggande och den tillfälliga rekryteringsstimulansen ger möjligen en liten effekt men motiverar inte den skönmålning som ges i den borgerliga utskottsmajoritetens skrivning i betänkandet.

En av de punkter som Åke Dahlberg pekar på är att regeringen tror att de pengar som har anslagits för tidigareläggning av statliga byggnadsprojekt tillsammans med beslut om start för vissa sjukhusbyggen kommer att ge 10 000 jobb i vinter. Dahlberg kommenterar detta så här:

"Kalkylen håller inte av flera skäl. Många av projekten, som sammanlagt kommer att kosta ca. 1,5 miljarder kronor, sträcker sig betydligt längre än över vinterperioden, i vissa fall flera år framåt. Lågt räknat är den genomsnittliga byggtiden ett år, och bara lönekostnaden för 10 000 personer uppgår i stort sett till 1,5 miljarder kronor.

Kalkylen förutsätter sålunda projekt med nära nog obefintlig materialkostnad, som kan uppföras omedelbart."

Med den erfarenhet AMS har konstateras att den effekt på sysselsättningen inom byggnadsområdet som regeringen basunerade ut inte har verkligheten som grund. En fundering i sammanhanget är på sin plats: Vore det inte bättre att använda sig av de kunskaper som finns hos AMS än att bygga luftslott?

Men värre är att regeringen inte lägger fram förslag som ger en förbättring av sysselsättningsläget. Det är inte vackra ord utan praktiska åtgärder som behövs. Vi kan slå fast att vi får en arbetslöshet inom byggfacket i vinter som

är helt oacceptabel. Birgit Friggebo frågade tidigare i dag Lars Tobisson vad han svarar arbetslösa byggnadsarbetare om moderaternas politik går igenom. Vad svarar utskottsmajoriteten de arbetslösa byggnadsarbetarna? De 30–40 % av byggnadsarbetarna i Kopparberg som är arbetslösa är intresserade av ett svar. De 8 000 byggnadsarbetare i landet som är arbetslösa vill också ha ett svar. De som har varslats om permittering och avsked vill ha ett svar. Den mängd ungdomar som går i utbildning men som ser sina möjligheter att slutföra utbildningen minska för varje vecka är också intresserade av ett svar.

Klart är att genom regeringens politik har vi på denna sektor stora problem, och skadeverkningarna blir betydande när fundamenten, arbetskraften, byggmaterielindustrin, alltså de s. k. produktionsfaktorerna, slås ut – och detta i ett läge där vi har brist på bostäder.

Jag övergår här efter till att kommentera några av våra reservationer, och jag börjar med några kommentarer till det s. k. detaljplaneringsbidraget.

Utskottsmajoriteten anför som skäl för ett avskaffande att bidragets betydelse är liten. Dessutom säger man att objektsreserven f. n. överstiger behovet. Den situation på arbetsmarknaden som vi har borde rimligen inte ge anledning till att ta bort möjligheter att på allt sätt motverka en öppen arbetslöshet. Att objektsreserven f. n. överstiger behovet är rimligen inget argument för att ta bort bidraget.

Nästa fråga som jag skall kommentera är vårt krav på att regeringen skall lägga fram förslag om nya och höjda dagpenningklasser i arbetslöshetsförsäkringen. Att intresset för denna fråga är litet från borgerligheten har vi lärt oss. Det är av vikt att de arbetslösa får detta besked. Vi har ofta från socialdemokratisk sida krävt att arbetslöshetsersättningen skall höjas. Skälet är att det är orimligt att arbetslösheten också skall kombineras med en stark neddragning av levnadsstandarden.

Utskottsmajoriteten säger: "Frågan om ökning av dagpenningbeloppen får på vanligt sätt övervägas i samband med budgetarbetet." Konstaterandet är samtidigt ett besked till de arbetslösa: Det blev inget nu heller.

Den sista punkten som jag skall ta upp är det konstaterande som står på s. 11 i betänkandet. Bland de åtgärder som räknas upp som skall ge arbete åt ungdomar finns en som möjligen är av borgerlig ideologisk natur men som inte har något av sysselsättningsstimulans. Det gäller ändringen i anställningsskyddslagen så att det blir tillåtet med provanställning. Arne Fransson påpekade att om provanställningen skulle få någon effekt måste arbetsgivarnas organisationer ta sitt ansvar.

Dagsläget är det att i nästan alla kollektivavtal finns regler för hur man på de olika yrkesområdena skall förfara med provanställningar. Vad man nu gör är att ge de företag som inte har avtalsfrågan ordnad rätt att fritt anställa och avskeda arbetstagare utan hänsyn till någon motpart. Det är alltså i första hand oorganiserade enmansföretag som Arne Fransson ömmar för, och jag kan förstå att han här tar den ställningen. Borgerligheten möter en stigande arbetslöshet med att försämra det lilla anställningsskydd som nu finns.

Nr 24

Onsdagen den
11 november 1981

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till de socialdemokratiska reservationer som är fogade vid arbetsmarknadsutskottets betänkande 1981/82:1.

*Vissa ekonomisk-
politiska åtgärder*

Kammaren beslöt att förhandlingarna skulle fortsättas vid morgondagens sammanträde.

12 § Kammaren åtskildes kl. 23.50.

In fidem

TOM T:SON THYBLAD

/Solveig Gemert